

1937

**ЛІТОШИСЬ
ЦЕРВОНОЇ
КАЛИНИ**

ПІДПИСУЙТЕ УДІЛИ В

ПРОМ-БАНКУ

Львів, вул. Гродзіцких 1./І. П. К. О. 506-778.

За 1936 р. виплачено уділовцям 5% дивіденди.

РОСТЕ БАНК — РОСТЕ ПРОМИСЛ

Міліоновий збут ПАПІРЦІВ і ТУТОК

„КАЛИНА“

говорить сам про
високу якість
і дешеву ціну.

Фабрика в Тернополі, вул. Липова 2.

КРАСА

вашого лица

залежить від якості
і тону краски Вашого
пудру. В одному
і другому напевно Вас
в д о в о д и т ь

МЕРІДА

 — в 10-ти
— красках

европейський продукт укр-ого витвору

ЗАПРОСИНИ ДО

п е р е д п л а т и

„Літопису Червоної Калини“

НА 1938 РІК

Річна передплата 13 зл., піврічна передплата
7 зл., чвертьрічна 3.50 зл. — Ціна числа 1.20 зл.
— Для членів „Червоної Калини“ чверть-
річно 3 зл.

Точні передплатники, що вирівнують перед-
плату принайменше на один чвертьрік напе-
ред, одержують даром як додаток до кожного
числа аркуші споминів генерала А. Кравса
п. н. „ЗА УКРАЇНСЬКУ СПРАВУ“.

АДРЕСА:

„Літопис Червоної Калини“,
Львів, вул. Зіморовича 12 II пов.

Почтова скр. ч. 43.

ЛІТОПИС

ЧЕРВОНОЇ КАЛИНИ

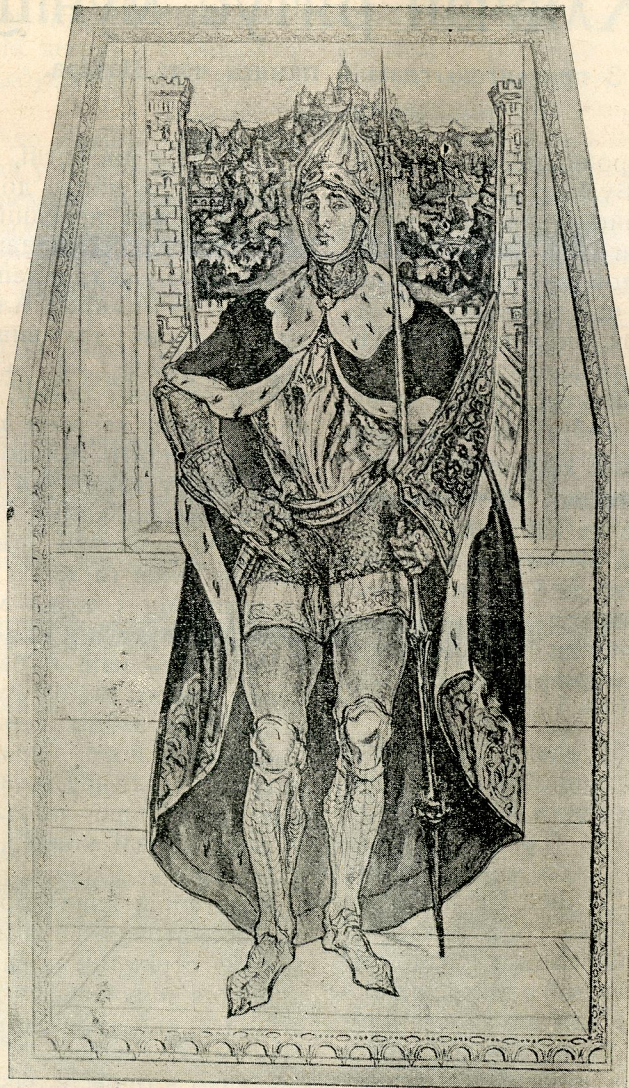
ІЛЮСТРОВАНІЙ ЖУРНАЛ ІСТОРІЇ ТА ПОБУТУ

ІХ. Річник

ЧИСЛО 10.

ЖОВТЕНЬ

1937

КНЯЗЬ ЯРОСЛАВ ОСЬМОМИСЛ
(1152—1187).

Рис. О. Новаківський.

З ОПОВІДАНЬ ЕМІГРАНТА

„...Коли універсал скінчили
читать, — казав він, — то мені
здавалося, що знов ожила
Богдана постать на коні
й блиснувши різко булавою, —
панів, солдатів, мужиків
надхнула вірою новою,
перемінила в козаків
і лавами струнками в поле
їх виражає в бій, на мсту;
Здавалося, що на соборі
хрести повище хмар ростуть,

щоб славу пригадати древню;
здавалось, — голосом людським
співають дзвони металеві
в далекі простори й віки;
здавалось, що однаким тактом
серця бють в тисячній юрбі! —
Ні, щоб момент цей передати,
на те слова всі заслабі;
самому треба бути свідком,
щоб хвилі велич всю одчуть!...”
Та не забуду я увіки
лиш слів тих велич і красу!

Дівчина з Хлівчан рятує муніційний обоз

З присвятою славній пам'яті чет. Назара.

Переповів: *Пилип Сухорський.*

Багато уже писалося про роллю жіноцтва у наших визвольних змаганнях. Були це спомини про сестер жалібниць, лікарок, військових розвідниць і провідниць повстанчих загонів. Одначе мало було згадок про наших селянок, котрі віддали великі прислуги нашій Армії, в часі визвольних змагань. Про один такий випадок, оповідав мені був. булавний нашої Армії Пилип Панасюк, (тепер господар в селі Жерниках Томашівського повіту на Холмщині) в часі мого побуту на Холмщині в 1936 р. так:

„В дні битви під Михайлівкою, (Угнівщина), дня 26 лютого 1919 р. — почав своє оповідання П. П. — обоз сотні сотника Ярощука, вертався з запілля з муніцією і харчами до Угнова. Командантом обозу був четар Назар (уродженець села Шлятин, Томашівського повіту на Холмщині, помер на тиф в чотирикутнику смерти на Великій Україні).

Їхали ми досить швидко, бо мали наказ не гаятися, тому, що було мало муніції, а ми надіялися бою за Угнів і мали відомости про прибуття до Рави більших ворожих сил (Група Буг). За нами, довгим шнуром витягнулися обози інших галицьких частин відтинка Угнів. На переднім возі їхав я і козак Саула. Коло години десятої рано, доїхали ми до села Хлівчан. Здивувало нас не мало, що в селі не було ніякого руху, нікого не було видно на дорозі. Це нам видалося підозрілим і ми заховуючи обережність, звільнили темпо їзди. Наші підозріння показалися оправдані. З одного дому вийшла сільська дівчина з відрами по воду, прямуючи до керниці. Не звертаючи в нашу сторону голови, вона промовила: — Уважайте, в селі є польська кіннота і на перехресті дороги зробили на вас засідку. З дороги їх не видно, бо вони поховалися за домами.

Чи багато їх буде? — запитав я.

— Буде з пів сотні, — відповіла дівчина і на бравши води пішла до своєї хати.

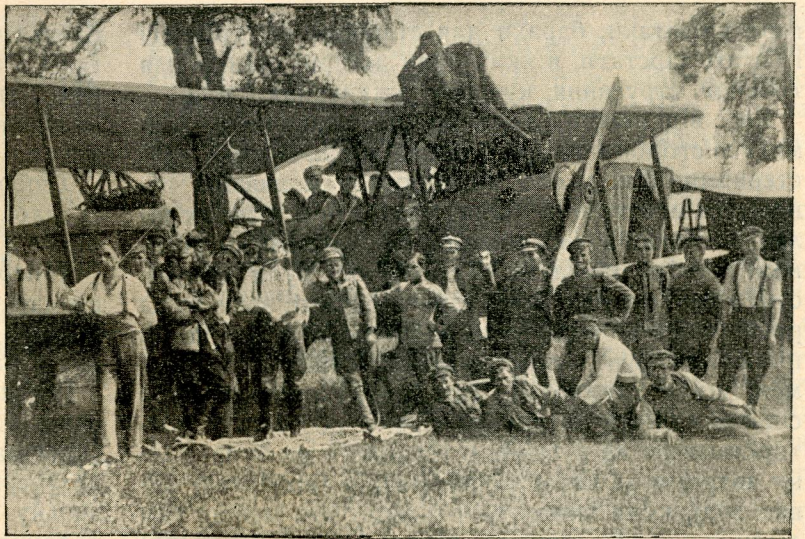
Я задержав передній віз і відомість передав чет. Назареві, командантові, котрий зразу не повірив, щоб у селі, в запілля наших фронтових частин міг бути ворог. Але в часі наших визвольних змагань були і такі випадки. Чет. Назар велів задержати обоз і на місці завернути а рівночасно зібрав охорону обозу, щоб вислати розвідку. Та не успіли ще всі вози завернути, як з села почали до нас стріляти. Ми почали відстрілюватись, щоб дати змогу завернути цілій валці. В тім часі частина ворожої кінноти почала нас окружати з боків, щоб замкнути нам відворот. Однак цей маневр не дуже то легко їм ішов, бо був сніг і коні стрягли. Ми всетаки мусіли поспішати, щоб не дати замкнутися в кільце.

Як тільки наш обоз завернув, командант дав наказ повним ходом рушити назад. Охорона умістилася на задніх возах і стріляючи до ворога, змушували його держатися у досить приличній віддалі. З Хлівчан ми виїхали щасливо, та в полі чим раз більше почали окружати нас з боків, а наші обозні конята, помучилися і стали приставати.

В останній хвилі, прийшла нам поміч. В сусіднім селі стояла наша жандармерія, котра заалармована стрілами, поспішила нам на поміч. Жандармерія розсипалася в розстрільну, відбила наступ і прочистила дорогу нашим фронтовим частинам, відступаючим з Угнова. Ми відісталися щасливо з опресії, завдяки проворности молодій сільській дівчині і злучилися зі своєю сотнею аж у Кристинополі, другого чи третього дня. — Пережив я ще не одну воєнну пригоду, та отся глибоко врізалася в мою душу.

Старий вояка скінчив своє оповідання, зідхнув і задумався. Було видно, що він ту пригоду пережив ще раз, оповідаючи її.

Летунський відділ У. Г. А.

Написав: сот. *Петро Франко*, б. ком. лет. від. УГА.

В летунському полку У. Г. А. на Великій Україні. Шатава 25. VII. 1919.

Із літаками я познакомився добре у Вінер Найштадті, а потім у летунській школі в Райльовац коло Сараєва 1916 р., де відбув летунську школу як технічний старшина.

Із Райльовац я вернувся до Легіону якраз під Соснів, де мало що не попав у російський полон. Потім прийшли ходи й переходи: Камянець Подільський, Бірзуля, Олександрівськ, Одеса, Чернівці і похід на Львів. Коротка оборона касарень Фердинанда, Кайзервальду, палати Голуховського і відступ.

Коли моя сотня скорострелів стояла на Високих Замку, кілька разів прилітав у гості польський літак.

Але я приготував скорострел і чекав. Йі одного гарного пополудня, низенько над нами появилася той літак... Перша бомба впала далеко від нас. Моя сотня розбіглася у паніці, бо бистрі очі стрільців побачили, як із літака доглядник кинув

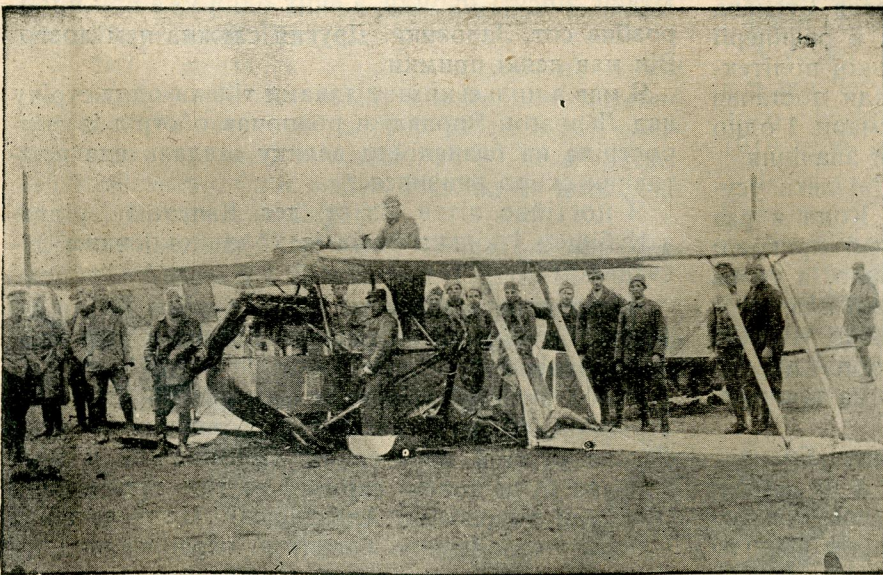
бомбу, що мала впасти просто на нас. Я лежав під скорострелом та дивився, як бомба летіла просто на мій скорострел, який сипав кулями. Я мірив значно перед літак, але висліду не було видно. Бомба знижувалася божевільно скоро. Очевидно це так тільки здавалося, що вона летить просто на мене. Вона впала за обрив, яких шість кроків від скорострела, саме там, куди в паніці кинувся мій ст. дес. Я. із кількома стрільцями. На щастя бомба не вибухла. Маленька затримка скорострела, мій помічник блискавично змінив набій і скорострел узяв на ново приціл... Літак повернув і полетів на Янівське болоня. Говорили потім, що літак вернувся міцно ушкоджений а пільот ранений.

Чи це була моя заслуга, годі сказати, бо в цю пору на ринку під ратушем стояв наш підхорунжий С. і всі шість набойів зі „штаера“ випустив у літак. Був добрий стрілець і як запевняв, хибити не міг. Якби там не було, польський літак більше не появлявся.

Наш відворот спинився у підльвівських селах і я негайно предложив Начальній Команді, полковникові Стефановому, що зорганізую відділ літаків. Гадка подобалася і я одержав відповідний приказ.

Я в першу чергу оглянув усі летунські майдани, які нам моглиби придатися. Майдани по австрійській армії були в Рогатині, Стрию, Тернополі, Станиславові та Краснім. Найкраще представлявся майдан у Краснім. Зі всіх закутків Галичини прийшлося звозити летунський матеріал: колеса, двигуни, моделі. Я це все вишукував по площах, вагонах, магазинах та відсилав до Красного.

Там були: по перше чудовий летунський майдан, знамениті ган-

Аварія — але не катастрофа. Літак сильно ушкоджений. Від лівого крила сотник Франко й хорунжий Кузьмич.

гари на літаки, бараки для старшин та стрільців і багаті варстати, в яких були добірні станки для точення, стругання, кування, відливання і т. д.

Вже від першої хвилини мав незвичайну підмогу зі сторони четаря Слезака, що завідував майстернями. Для нього ми спровадили знавців токарів та майстрів із Відня. Приїхало й кількох пілотів віденців, які віддали нам (з малими виїмками) добрі прислуги. Деякі з них були комуністи, а дехто з них переводив саботажі, заки наша розвідча служба цього не викрила. Між віденцями пілотами був і підстаршина Кубіш, відомий мені ще з Райльовац. Там він „ухитрився“ при сіданні наїхати на другий літак і оба літаки розторожилися на куснички. На щастя це була тільки аварія а не катастрофа. Аварія (розбиття) буває тоді, коли знищиться більше або менше сам літак, орел або двигун, а катастрофа (нещастя) коли при тім є жертви в людях. Таких аварій мав п. Кубіш більше в Босні, але в нас літав добре. Раз літав зі мною і тримався при тім несогірше, все таки не мав такої певности, як мій постійний пілот ст. дес. Кавута.

Перші літаки змонтовано з великими труднощами. Бракувало багато запасних частин. Нераз приходилося вмонтовувати інші двигуни, як належалося даному „орлові“ („орел“ це літак без двигуна). Це було доволі небезпечно, бо кожний двигун має свою окрему вагу, а головню силу коней. Коли я раз летів таким літаком, у яким був двигун замість 120 кінських сил на 180, двічі в леті відчув міцне шарпнення, яке мало що не звалило мене з ніг. Але властивої причини шарпнення мені не вдалося ствердити, бо при оглядинах двигун був на своїм місці. Пілот був дуже занепокоєний і тим літаком більше не хотів літати. Я літав ним іще два рази.

У перші дні після змонтування першого літака, коли ми випробовували двигуни, треба було поборотити три труднощі: не було смару, не було бензини і не було дуток (камер). Я післяв Степана Слезака до Борислава. В Бориславі в рафінерії працював тоді мій товариш із львівської політехніки інж. Гонсьоровський, який завжди постачав нам найкращу бензину і відповідні смари. І одно й друге має для літаків першорядне значіння.

Труднощі з дутками в перші пробні лети усунули ми попросту при допомозі сіна. Коли я раз їхав автом із Сокаля, трапилася мені пригода: дутка тріснула, гумового клею не було, а треба було ще проїхати до 100 км. Я набив плащ колеса міцно сіном і ми проїхали чудово тих 100 км. за кілька годин і то по ненадто добрій дорозі. Очевидно і літак тримався яко-такто на таких сінових колесах.

Перший, пробний лет на літаку типу „бранденбурець“ пілотував ст. дес. Кавута, а як доглядач полетів поручник Слезак. Властиво мав летіти я. Але в хвилі, коли почали пробу двигуна перед відлетом (стартом), пор. Слезак стояв ближче, всів скоріше і йому припала честь перевести перший хрест і першу аварію. Літак далеко не полетів... Він виконав примусовий осід на по-

близькім полі, сів на мяку поорану ріллю і легенько перекинувся. Ми поспішили автом на поміч. Нещастя не було. Пор. Слезак нас успокоїв, вилазячи весело зпід літака. Легенько тільки вдарився у ніс.

Тепер почали ми монтувати літак за літаком. Із цілої армії прибували старшини. Прибули старшини й від от. Петлюри.

Тепер ми кидали бомби на Високий Замок, де стояли польські батерії, на двірець, кадетську школу, де було польське радіо та польське летовище на янівськiм болоню.

Ревізитувалися нам поляки і кинули нам кілька разів бомби, які не зробили нам ніякої шкоди. Одна маленька бомба впала недалеко від нашого летунського майдану і я довгий час мав із неї маленьку пам'ятку: мідяний пропелерик, що підчас падання бомби вниз кермує рух бомби.

Польські війська до 1919 р. мали значно гірші літаки. Наші два боеві „Нюпори“ та їх мистецькі пілоти сотник Федір Алемохін, який в розмові трохи гикався і четар Микола Сериків наводили на противника жах своїми бравуровими летами. Сотник Євський, лотиш із ясно синіми очима та залізними нервами пописувався над Львовом роблячи мертві петлі довкруги кожної шрапнельної хмаринки, яка вицвітала коло нього. Сериків відплачуючися за напад гнав за польськими аероплянами аж на їх летунський майдан, полетів над ним у малесенькій висоті та весь час сипав зі скоростріла. Ми не довідалися, чи зробив яку шкоду.

Натискані большевиками зі сходу війська УНР, наближалися до границь Галичини. Перші просякали до нас бальйони та літаки. В Краснім стало людно.

Я двічі літав до Проскурова та договорювався із Гол. От. Петлюрою та його штабом про перенесення літаків до Красного. От. Петлюра переслав мені рівнож вагон летунських бомб та 2 прегарні літаки, зіпсуті Льойди, з яких один уже при пробі розбив сот. Залозний. Другий служив нам довго. Він мав деякі примхи.

Я мав з польськими літаками тільки одну стрічу над Львовом. Вправді я розпочав обстріл із скоростріла на безнадійно велику віддаль але противник скоро знизився...

Я постійно літав із ст. дес. Кавутою, рідше з Кубішем і кілька разів із холоднокровним десятником Д.

Часто я не міг літати (літав усього 40 до 50 разів), бо на моїй голові лежав догляд над усею організацією.

Треба було організувати квартири для старшин, стрільців, обслуги, механіків та робітників, яких багато було в майстернях. Приміщення у майстернях були доволі скромні та геть-геть не відповідали потребам. Але дарма! Це була війна і люди з геройською посвятою переносили дощі та морози, що притьмом втискалися у кожну шпарку. А шпарок у наших дошчаних бараках було багатенько...

Я безупинно їздив самоходом по поганеньких

дорогах до Станиславова, Стрия, Тернополя, збирав людей, матеріал, виряд та обговорював із от. Павленком, Мишковським та Наконечним усі тактичні справи. Всі вони до летунського Відділу ставилися дуже тепло.

Але найбільшу поміч та просто батьківську опіку мав я у нашого Державного Секретаря Військових Справ полковника Вітовського, його товариша сотника Бубели та адютанта пор. Паньчака.

І так у Вістнику Державного Секретаріату Військових Справ ч. 2, Тернопіль 14 грудня 1918, появилось Зарядження В Вк. 16. Відділ летунів. Летунський матеріал. З дня 1. грудня 1918.

1. Командантом Летунського Відділу і референтом летунства при Державнім Секретаріаті Військових Справ іменуую пор. УСС. Петра Франка.

2. Летунський Відділ підлягає безпосередньо Державному Секретаріатові Військових Справ.

3. Летовище wraz із всіми забудованнями і урядженнями попередньої летунської сотні в Краснім переходить на виключний ужиток Летунського Відділу.

4. Всі зголошення до Летунського Відділу так вишколених вже у бувшій австрійській армії, як і новиків мають окружні команди і команданти відділів в полі негайно пересилати до Секретаріату Військових Справ з відповідною допискою і посвідкою начального лікаря даного округу або відділу, чи подавець надається до летунської служби.

5. Всі окружні команди і команди відділів в полі видадуть негайно зарядження в цілі зібрання всього летунського матеріалу в своїх округах; літаків, бальонів, частин літаків і моторів, бензини і смару, залізного і мосяжного дроту, нафти та сирівців як скіри, ясеневого дерева, гуми в цілі зложення зібраного матеріалу в відповіднім магазині. Спис зібраного і звіт (також негативний) передадуть кожного першого місяця до Секретаріату Військових Справ з зазначенням: Летунський Відділ.

6. Всі команданти відділів подбають, щоби при здобуванні летунського матеріалу негайно забезпечити летунське добро, чи то через вивезення до окружної команди, чи то через відповідну безпеку. Спис майна перешлють до Секретаріату Військових Справ.

Тернопіль, дня 1. грудня 1918 р. Товариш Державного Секретаря Військових Справ

Бубела, сотник в. р.

Таких заряджень появилось ще кілька. В однім із них, коли я щасливо вернув із полону, полк. Вітовський іменував мене сотником.

Летунський майдан у Краснім був вибраний дуже вдатно і аж до великої польської офензиви він утримався. З весною 1919 р. відеташовано одну летунську сотню під командою пор. Антона Хруща wraz із пільотом Михайлом Савчуком до Стрия.

Стація Красне — Бужськ (тепер уживають радше скороченої назви Буськ) віддалена від Львова всього на 46 км., отже яких 20 минут для літака навіть при чоловім не надто сильнім вітрі. Стація уявляла із себе важний залізничий вузол і її охороняла окрема сотня. Стаційним командантом був отаман Д. Із Бужьска ідуть поїзди до Львова, до Бродів, Тернополя і гарний гостинець веде до Бужьска (6 км.) а з Бужьска дороги розходяться на всі сторони світа. Доступу до Бужьска з півночи боронив завзятий сотник С., до якого в гості я залетів раз літаком.

Велитенський (майже 1 км. кв.) летунський майдан розложився у куті поміж гостинцем до Бужьска та залізничим шляхом до Бродів. При гостинці стояли наші бараки, гангари, магазини, приміщення для сотень, сховки на бензину та бомби. За гостинцем — на півн. захід широко розкинулися майстерні та бараки механіків, слюсарів і стрільців. Це була домена непосидючого організатора праці пор. Слезака. Під його кермою столярня, варстат та відливарня працювали повною парою. В магазині було подостатком приладів та інструментів. При відвороті все те спалено до основ, а сьогодні і сліду по тім всім не залишилося. Остали тільки болючі спомини й могли героїв...

Із Бужьском лучила Красне вузькаторівка, проложена графом Баденім для воження пива з його бровару до залізниці. Ту залізничку й моторові дрезини понаправляв скоро пор. Слезак і комунікація на дорозі зросла вельми. Два маленькі возики бігали скоренько, весело чихаючи. Коли який з розгону вискочив із шин, біди не було і пасажири весело вкладали його знов на шини і візок котився дальше.

А тепер пригляньмося людям, які входили в склад Летунського Відділу, а іменно від початку його сформування 1 листопада 1918 по 10 квітня 1919, коли я відїхав до Білгороду.

Як я уже згадував, іменовала мене Начальна Команда 1 грудня 1918 р. командантом Летунського Відділу, якого не було і який тільки треба було утворити. Дотичний приказ на малім клаптику паперу, за підписом полк. Стефанова, я одержав по кількох днях після опущення Львова.

(Докінчення буде.)

Ярослав Осьмомисл, князь галицький

(1152—1187 р.).

Написав: Мгр. Степан Білецький.

Одним із світочів нашого славного минулого, нашої першої державности був князь Ярослав Осьмомисл, що як одинокий спадкоємець по своїм батькові Володимиркові засів на княжій престолі в Галичі (1152), стараючись не втратити нічого з батьківської спадщини, а розбудувати її.

Держава його обіймала галицьку землю, перемиську, Пониззе (сьогодні зване Поділлям), Бесарабію й Молдавію (північну частину Румунії), опираючи південну границю об Карпати, гирло Дунаю та Чорне Море. При усті Серету й Пруту до Дунаю заложив Малий Галич (сьогодні Галац), котрий стояв на сторожі інтересів галицької держави; тут побирано мито від чужоземних кораблів (угорських, сербських, болгарських).

Автор „Слова о полку Ігоря“ оповідаючи про похід українських князів проти половців і їх поразку над рікою Калкою, (квітень 1185 р.) так характеризує Ярослава: „Галицький Осьмомисле Ярославе! Високо сидиш на своїм золотокованім престолі підперши угорські гори (Карпати) своїми залізними полками, ти заступив королеви дорогу, зачинив Дунаєві ворота, творячи суди по Дунаю. Грізний ти чужим землям; ти відчиняєш кийські ворота й стріляєш з батьківського золотокованого престола салтанів у далеких землях“.

Подібно характеризує Ярослава Осьмомисла кийський літописець: „Був це князь мудрий, бистрий в слові, богобійний, поважаний по всіх землях і славний своїми полками; коли сталась йому яка кривда, то він не ходив особисто з військом, але посилав своїх воеводів; привів свою державу до прегарного стану, роздавав багато милостині й приймав бездомних, годував убогих і любив монаший чин, підпомагаючи його, скільки лиш міг; у всім сповняв божий закон та пильнував церковних справ і в порядку тримав клирос“.

Був це незвичайно здібний політик. По смерті батька, він завернув з дороги посла князя Ізяслава кийського, Петра, обіцяючи віддати забрані Володимирком пограничні кийські городи, поручаючи себе опіці кийського князя і називаючи його своїм батьком. Розуміється робив те, щоби зискати на часі, бо кийський князь Ізяслав і його союзник, угорський король Гейза готовились до походу на Галич. Кийських городів таки не віддав, а постарався перетягнути на свою сторону угорського короля. Не могучи діждатись звороту кийських городів, Ізяслав з початком 1154 р. вибрався походом проти Ярослава, забіраючи зі собою як союзників волинських князів та повернувши собі Погорину (городи над Горинем) забрану Володимирком. Над р. Серетом на північ від Теревовлі зустрілися два вороги Ізяслав і Ярослав. Сили кийського князя були значно більші від Ярославових, а притім Ізяслав був дуже добрий полководець. Галицькі бояри боялись, щоби Ярослав не наложив головою та казали йому замкнутись в Теревовлі: „Ти молодий князь, поїдь собі на бік і дивися на нас, як ми будемо складати голови за честь твого батька й твою за те, що твій батько нас кормив і любив. Ти у нас князь один і якби що з тобою сталось, щоби ми зробили. Ідь до городу, а ми самі будемо битись з Ізяславом. А хто з нас остане в живих, прибіжимо до тебе й зачинимось в городі з тобою“.

Почалась кривава битва, триваюча від півдня до вечора, але вислід був непевний. Ізяслав вправді переміг галичан, що бились з його полками, однак волинські князі кинулись втікати перед галицьким військом. Отже Ізяслав ужив підступу, кажучи поставити на побоевищі галицькі прапори захоплені в битві, і заманив ними велику

кількість галицького війська забіраючи в полон. Решта галичан побачивши, що сталось, втікла до Теревовлі де замкнулась разом з Ярославом. Ізяслав лишився з невеликим військом на побоевищі, а полонених мав дуже багато. Побоючися випадку галичан з Теревовлі й великої кількості полонених зчинив нелюдське діло. Казав вирізати полонених, крім „лучших людей“, за котрих сподівався дістати більший викуп. Уважаючи себе за побідника він повернув до Києва, але полишив по собі п'ятно злочинця вбиваючи безборонних полонених. В галицькій землі з цього приводу був великий плач, як каже літописець.

Розкопують руїни катедрі св. Богородиці в Крилосі, яку збудував князь Ярослав Осьмомисл 1154 р.

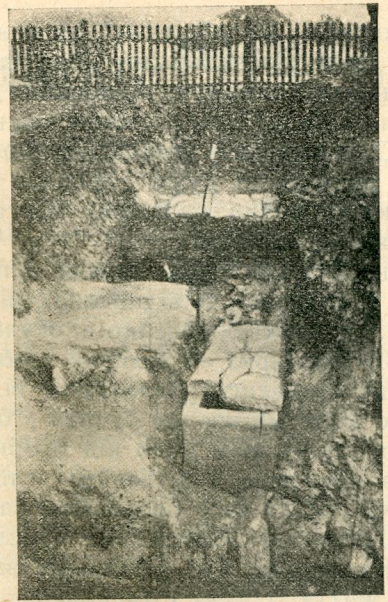
Коли Ізяслав скоро помер, а на Волині повстало кілька дрібних князівств, звернених фронтом своєї політики на Київ, Ярослав почував себе безпечним від сходу; він увійшов в приязнь з волинськими князями, а з Польщею й з угорським королем заключив союз, що дозволило йому безпечно зайнятись внутрішніми справами своєї держави.

Тільки справа галицького претендента Івана Ростиславича Берладника, котрий намагався повернути собі Галич забраний йому батьком Ярославом (1141), трохи його непокоїла. Іван перебував у тестя Ярославового, Юрія Суздальського, котрий по смерті Ізяслава заняв для себе Київ. Отже Ярослав зажадав від Юрія видачі Берладника, на що він зразу погодився; але за Іваном обстали Київський митрополит і ігумени закидаючи Юрієві порушення присяги даної Іванові. Тоді Юрій відіслав назад Івана до Суздаля. Та по дорозі захопив його чернігівський князь Ізяслав Давидович, щоби зашахувати Юрія, а разом Ярослава і коли зайде потреба поперти претенсії Берладника до Галича.

Внедовзі помер Юрій, а Київ заняв Ізяслав Давидович. Ярослав вправді зблизився до нового київського князя, однак зажадав від нього видачі небезпечного для нього Івана (1158). Для попертя свого домагання притягнув найбільших сучасних сусідних володарів, як, чернігівського князя Святослава Ольговича, Ростислава Смоленського, волинських князів Мстислава Володимирського, Ярослава Луцького і Володимира Дорогобуйського та угорського короля й польських князів, котрі разом з Ярославовими прислали своїх послів, жадаючи від Ізяслава видачі Берладника. Те, що Ярослав потрапив в часі п'яти років свого панування навязати взаємини з тільки володарями, свідчить про великий його дипломатичний хист.

Однак Ізяслав не міг погодитись на домагання Ярослава і відпустив від себе Івана, котрий подався за помічю до половців. Ізяслав і Ярослав почали готуватись до війни. Тимчасом Іван з половцями пішов на долину Подунаве, котре разом з городом Берладом*) заняв і став збирати берладників до нового походу на Галич, грабив кораблі галицьких купців і рибалок, котрі плили Прутом і Дунаєм до Чорного Моря, а врешті з половцями й берладниками рушив в гору Прутом на галицьке Пониззе радо прийнятій мешканцями; піддався йому вже Кучелмин на правім березі Дністра, але до Ушиці прибула Ярославова залога і мешканці не могли створити Іванови Берладникови города. Половці хотіли здобути город силою, а місто пограбити, але Іван не погодився, не бажаючи собі зражувати прихильних йому людей. Це розгнівало половців і вони покинули Івана, залишаючи його з берладниками, що приневолило Івана перервати дальший похід; всежтаки він мав свою партію в Галичині, котра запрошувала його на галицький стіл:

*) Берладь над Дунаєм при устю Прута.

Саркофаг, знайдений під підлогою катедри в Крилосі, правдоподібно з тлінними останками кн. Осьмомисла.

„Тільки ти покажи свої стяги, ми зараз відступимо від Ярослава“.

Ярослав підозрюючи Ізяслава Давидовича київського, що він попирає потайки Івана, готовився з волинськими князями до походу на Київ, однак чернігівські запосередничили хвилевий мир. Коли Іван змушений покинути галицькі землі утік до Києва, Ізяслав рішився уладити похід на Ярослава Осьмомисла, але цей випередив його й разом з волинськими князями рушив на Київ, прогнав Ізяслава і разом Івана Берладника, котрі спільно ділили недолю. Здається ділом Івана був напад берладників на Олеше (1159). Іван Берладник помер в Візантії, у Солуні, куди подався здається по смерті свого опікуна Ізяслава (1161).

Так Ярослав міг бути спокійний в заграничній політиці. В Києві засів його союзник Ростислав, а потім Мстислав, куди Ярослав вислав свої полки в поміч. Взаємини Ярослава з Польщею й Угорщиною оставали й далше добрі. Польща і Угорщина заняті були своїми внутрішніми справами. В Угорщині по смерті Гейзи († 1161) почались замішання, а новий король Стефан III († 1173) розпочав війну з Візантією за Болгарію й старався перетягнути на свою сторону Ярослава Осьмомисла, маючи намір оженитися з дочкою галицького князя (ок. 1164); однак цьому старався перешкодити візантійський імператор Мануїл.

До зближення галицької держави з ворожою Візантією Угорщиною причинився Андронік Комнен, кузин Ярослава, котрого в р. 1154 арештовано за державну зраду, як контркандидата на візантійський стіл, і витримано 10 літ у в'язниці; йому вдалось утекти до Галича, де Ярослав, як каже візантійський літописець, прийняв його „з отвертими раменами“; Андронік був ним дуже шанований, засідав навіть в його Раді та їздив з ним на лови, а навіть одержав від Ярослава

кілька городів „на утішення“, як каже наш літописець. Коли візантійський Мануїл погодився з Андроніком, охололи відносини Ярослава до Угорщини і не дійшло до заключення подружжя доньки Осьмомисла з угорським королем Стефаном III. Ярославові дуже залежало на Візантії, з котрою провадив оживлену торгівлю й мав з цього великі доходи.

Хоч як Ярослав стояв сильно супроти заграниці, то у внутрішніх відносинах він почувався слабшим. Галицькі бояри, що здобули собі вплив вже за Володимирка, Ярославового батька, тепер ще більше старались узалежнити від себе Ярослава, що мали ми нагоду бачити в битві під Тербовлею, відсуваючи його від особистої участі в битві з Ізяславом, а й пізніше у походах його виручуючи. Зрїст цих боярських впливів дався сильно відчуті за Володимира Ярославича і Романа Мстиславича, але найбільше за перші сорокліття життя Данила Романовича, супроти котрого вони висували ріжних кандидатів або скидали їх після своєї вподоби, аж врешті король Данило згнобив це „коромольне“ боярство остаточно (1244 р. під Ярославом), виховуючи нове патріотичне державнотворче.

Ярослав хотячи забезпечитись від київських князів і Івана Берладника оженився був з дочкою Юрія суздальсько-київського, Ольгою, затісняючи тим самим союз. Але вона не потрапила зеднати собі серця свого чоловіка. Здобула собі його якась Настася з боярської родини Чагрів. Він полюбив її щиро, а сина, що мав від неї, Олега, при кінці свого життя установив наслідником галицького престолу. Та це було б нічо такого страшного, бо тоді було в звичаю жити, як в нас тепер кажеться „на віру“, колиб не зискала своїх впливів на дворі князя родина Чагрів. Це обурювало інші боярські родини й вони підняли бунт (1170) під проводом давного впливового боярина Константина Сірославича та служебного князя Святополка, ніби в обороні прав княгині Ольги Юріївної й її сина Володимира.

Княгиня Ольга з сином і численними боярами подалась до Червеня, звідкіля Володимир кермував бунтом бояр, що лишилися в Галичі. Бояри інтернували Ярослава, вирізали ненависних їм Чагрових, а нещасну Настасю спалили на кострі. Сина її Олега вислали за границю на вигнання, а Ярослава заприсягли, що він буде жити добре з княгинею і не вкорочуватиме впливів бояр-бунтівників, котрі хотіли задержати для себе управу під кривалом княжої влади. Не виключена тут і суздальська інтрига, щоби ослабити сильне становище Ярослава Осьмомисла назовні держави.

Взаємини Ярослава зі шлюбною жінкою не поліпшились від спалення його улюбленої Настасі. Вже на другий рік (1171) Ольга з Володимиром тікають з Галича до Ярослава луцького, що обіцяв їм змусити Ярослава Осьмомисла до виділення Володимирові якоїсь волости в Галичині

ще за життя князя. Але бояри осягнувши своє, не журились тепер, що Ярослав не хоче жити з законною жінкою; для більшої певности Ярослав галицький не послав проти луцького князя й своєї жінки та сина галицьких боярських відділів, а наняв за 3000 гривень польське військо і прогнав з Луцька свою жінку та сина, котрі удались до її брата Михалка в Торчеську, відтак до Чернигова й до Володимира н/Клязмою в Суздальщині де в десять літ пізніше Ольга померла постригшися в черниці. Володимир помирився з батьком і вернувся до Галича.

В 1182—3 рр. Володимир знову втікає тиняючись по сусідніх княжих дворах, одначе волинські князі боялись попірати Володимира. Аж у свого тестя, славного героя протиполовецького походу, Ігоря Святославича в Путивлі знаходить Володимир пристановище. Тут побув він два роки, поки Ігореві невдалось помирити з ним Ярослава.

Ярослав задержав владу над цілою галицькою державою назовні до кінця свого життя, але у внутрішніх справах мусів ділитись управою з боярами. За його життя держава сильно збагатила розвиваючи заграничну торгівлю, а в наслідок цього мав він за що будувати численні церкви й городи. Він то м. і побудував (1154 р.) нову катедру в Галичі під покровом св. Богородиці, котрої фундаменти тепер розкопує відомий український археолог д-р. Пастернак. З розкопок видно, що була це величезна будівля розмірами навіть трохи більша як Софійський Собор в Києві ок. 36 м. ширини; мури грубі на 2,15 м. Ця церква служила zarazом за твердиню для князя в остаточности. Тут в р. 1220/21 боронився кілька днів угорський король Кольман перед Мстиславом Мстиславичем Удатним, але через брак води мусів піддатись.

Ярослав Осьмомисл помер 1 жовтня 1187 р. Перед смертю скликав на двір бояр і духовенство, бідних і багатих та гостив всіх через три дні, роздавав милостині монахам і бідним, просячи їх вибачити йому всі його провини.

Боярам залишив політичне завіщання, в котрім каже таке: „Я за свого життя один тримав цілу Галицьку Землю, а по смерті віддаю свій стіл Олегові, мойому молодшому синові, а Володимир даю Перемишль“. Притім змусив бояр і Володимира присягнути, що Володимир не буде відбирати Галича Олегові (Настасиному), а бояри не будуть йому в цій акції помагати. Одначе коли Ярослав помер, Володимир вигнав Олега з Галича на що погодились теж бояри.

Ярослава другого дня по смерті поховано в Галицькій катедрі св. Богородиці, котрої розкопку переводить, як я згадав, д-р. Пастернак. Вона находитись на горі в селі Крилос, кілька кілометрів від сьогоднішнього Галича, котрий розложився ближче Дністра, а треба знати, що княжий Галич займав у промірі яких 15 км.

Бої У.С.С. на Горі Кобилі 1914 р.

Уривки зі споминів. Написав: Тимко Ганчарик, підхор. У. С. С.

Півкуринь УСС. під командою от. Д-ра Степана Шухевича, в склад якого входило 2 сотні т. є сотня Вітовського і сотня Будзиновського, що до неї я належав як роевик, по повороті з двацятко заквартирувався на кілька день в Сант-мікльош, щоб відпочати. Дня 6. X. 1914 р. півкуринь дістав наказ вирушити в поле і дня 8. X. 1914 р. ми виїхали в напрямі Ужоку. — На станції Чонтож півкуринь висів і дальшу дорогу відбував маршем. В Ужоку нас приділили до кавалерійської групи ген. Лемана і ми відійшли до Турки. — З Турки верхами ми рушили в напрямі Борислава. Через цілий той час ми придержувалися кавалерійської групи пор. Рідля і з нею ми перебували кільканацять день в тих околицях. — Нераз в тих околицях ми стрічали переїжджаючих малярських гузарів, котрі провадили га шнурах людей побіч коней, вигукуючи „шпінон Муска“. — Не було то приємно нам дивитися на такі сцени. Ми, їх діти, ідемо з крісом в руках боронити інтересів тої нації, котра наших батьків безпардонно розстрілює. Дня 15. X. 1914 р. наша сотня дістала наказ бути охороною артилерії в Кропивнику старім; хоч було це місце віддалене на кілька кілометрів від фронту, всежтаки блудна ворожа куля поранила одного молоденького вістуна нашої сотні.

По кількадевним швенданню в тій околиці ми зайшли до Нагуевич. — Для нас це була велика радість, бо тут уродився і провів молоді літа Іван Франко. — Я хотів зйти до помешкання Івана Франка, та на жаль Др. От. Шухевич вислав мене з моїм роєм на стежу в околиці Медвежої. — За лісом на захід від Медвежої були вже москалі і по хвилині почали нас сильним вогнем обстрілювати, тому я зі стежею мусів завернути. Ми були дуже втомлені довгими маршами і коли я в Медвежі перелазив пліт, обезсилений повалився на землю. До мене підбігла якась жінка і напоїла молоком. — Я зірвався на ноги і пішов далше.

На лісничівці в „краснім лісі“ було кількох уланів, які стояли безрадіні тому, що їм на стежі москалі поранили коней і вони не мали змоги дальше їхати. Ми разом з ними вернули в сторону Нагуевич. На краю ліса я стрітив нашу сотню, з котрою був також от. др. Степан Шухевич. Він розмовляв з селянами, які скаржились перед ним на безправства малярських гузарів, що масово арештували невинних людей і майже без суду їх розстрілювали. Я зложив йому звіт з відбутої стежі і відійшов до своєї чети, щоб бодай троха відпочати. При відході він почастивав мене доброю байдою хліба з маслом, котрий певно принесли ці селяни, що прийшли його віддати.

По деяких пригодах дня 22. X. 1914 р. ми заквартирували в Попелях. Та про відпочинок не було мови і цілу ніч ми були „маршберайт“. Мене при-

ділене до групи пор. Рідля як вістового тому, що я володів німецькою мовою і в разі якої небезпеки я мав дати знати от. др. Шухевичові, як він має з півкуринем застосуватися. Хоч положення було досить грізне, але якось до рана то є до 23. X. 1914 р. не було нічого і доперва рано післав мене пор. Рідля до от. др. Шухевича з відомістю, щоб півкуринь був за годину готов до відходу, бо має перейти через гору Раточин до Опаки. Коли я прийшов до от. др. Шухевича, то він не спав. Сидів на кріслі убраний і студював карту тої околиці. Я подав йому записку. Він прочитав записку і щось муркнув.

Заряджено збірку на толоці між горою Раточин і селом Попелями. Улани були вже зібрані. В тій хвилині москалі почали стріляти на нас шрапнелями. Хвилева метушня і ми інстинктивно біжимо в сторону ліса. Москалі не зробили нам великої шкоди, але кількох уланів поранили. Ми з відділом пор. Рідля з трудом передерлися через ліс до Опаки. Коли ми були в лісі перед Опакою, то якась стежа дала знати командантові артилерії, яка заняла становище на дорозі в Опаці, що в лісі є москалі. Вони почали нас обстрілювати і булиб таки багато вирядили нам шкоди, якби не кількох уланів, що чвалом доїхали до команданта артилерії зясовуючи йому суть справи і він заперестав огня.

Ми до Опаки не дійшли, а обсадили якусь гору і там перебули цілу ніч то є до рана 24. X. 1914 р. Ніч була дуже зимна, і ми таки добре померзли.

Дня 24. X. 1914 р. вечером півкуринь одержав приказ обсадити гору Кобилу Кота 820 м. на полудневий захід від села Опаки. Наша сотня обсадила сам верх гори від півночі, а сотня Вітовського від полудня. Долішний шкарп гори нижче нас обсадили кавалеристи з відділу пор. Рідля. Вони не мали полевого умундування так, як ми, а були убрані в сині блюзи, червоні сподні і в чаках на голові. Ті гальові мундури робили їм медвежу прислугу, бо ворог їх добре бачив і без грудности брав на мушку. Ми розвинули розстрільну так, що лежали головами вділ. Ніч була холодна, ми не мали коців, а лише цельти, які скоро пересякли мрякою і ми добре помокли.

Тому що ми були дуже перетомлені, голодні і холодні, ми хотіли дуже спати. Сотн. Будзиновський ходить від одного стрільця до другого і будить: „не спить хлопці, бо вас москалі заберуть живих в полон“. Його аргументи мало що помагали, бо ще він не відійшов 2—3 кроків, як розбуджений стрілець знов засипляв. Десь около 2. год. в ночі сотн. Будзиновський взяв мене зі собою, щоб помагати йому будити сплячих стрільців. Всі ми були дуже голодні, бо трудно було заpastися харчами, а резервові порції вже давно були зіджені. Не мав і я нічого крім фляшки коняку, котру я уратував від неминучої заги-

Колишні учасники У. Г. А.
з села Добровідка коло Коломиї.

Стоять зліва: 1. Ботук Михайло, стрілець, 2. Ткачук Никола, стрілець, 3. Люхнич Василь, стрілець. — **Сидять зліва:** 1. Типчук Юрко, стрілець, 2. Ткачук Дмитро, стрілець, 3. Семків Василь, булавний, 4. Ткачук Михайло, вістун, 5. Ткачук Василь Ник., вістун.

белі під Попелями, наражуючись при її ратованню на нехибну смерть, за що випив я добру порцію від от. др. Шухевича. Та тепер стала вона в пригоді. Я виняв з наплечника фляшку, розкоркував і подав сотникові.

Нема чим закусити — каже сотник, — то й пити не будемо. Та на щастя надійшов чет. Цяпка. Ми добили з ним торгу. Я дам коняк, а він дасть закусити. Він приніс кавалок хліба і одну консерву для нас, а сам закусував цвібаком. При помочи деяких стрільців, ми з фляшкою скоро упоралися і загрилися.

Я не спав цілу ніч тому, щоб хто не вкрав мені штуца, котрого я дістав від пор. Рідля в Ясениці, як мене приділено до нього за вістового з нашого півкуреня. Всі УСС-и з нашої сотні, а навіть сам сотник мені завидували тому, що вони мусіли ще тягатись зі старими Верндлями. Так ми дочекалися ранку, то є 25. X. 1914 р.

Вітер зігнав мряку, котра нам далася через цілу

ніч добре в знаки, дивимось, а перед нами на дригім горбі москалів як овець. Почалась стрілянина. Москалі стріляючи в нашу сторону, зсуюються вділ. До воєнного ремесла нас підготовлювано в ході, і найбільше труду в тім напрямі, доложив от. др. Шухевич. Тому ми мали вже деяке поняття про закопи. Ще в ночі ми повикопували собі ямки і наклали дернюг, щоб скрити голову. Та коли ми побачили купи москалів, ми повставали з укриття на ноги і давай до них стріляти. Вони скоро зсунулись вділ і пішли приступом на багнети на відділ пор. Рідля. Почалася страшна різанина, котру ми перший раз бачили. Кавалерія, яка залишила коні за горою, до такої оборони не була приготована тому, що не мала багнетів. Бились як льви. Одні прикладами розторощували голови ворогові, а другі сікли шаблями. Всежтаки під напором безчисленної маси почали подаватися взад. Ми від них віддалені около 150 кроків. Стріляємо без перестанку, аж

Колишні члени У. Г. А., учасники звільних змагань зі села Устечка.

Від ліва I. ряд ззаду стоять: стр. Радинський Михайло, гарматчик Луговий Андрій, скоростр. Андрусак Яким, скоростр. Щалінський Михайло, стр. Мендик Петро.

II. ряд: стр. Костюк Іван, стр. Сюсяло Дмитро, гарматчик Юрків Яким, кіннотчик Онуляк Дмитро, стр. Триш Михайло, стр. Василишин Онуфрій.

III. ряд сидять: кіннотчик Кукрицький Петро, десятник піхоти Мандзюк Стефан, полевий листар Дідич Іван, гарматчик Соколовський Никола, вістун піхоти Соколовський Михайло, вістун кінноти Мандзюк Андрій, ст. стрілець скоростр. Довганюк Петро.

IV. ряд: скоростр. Подолок Ільк, хорунж. Давибіда Дмитро, сотник отець Малофій Стефан, підхорунж. Безкорвайний Федір, стр. Гуменюк Іван.

Передні, лежачі: стр. Степцар Михайло, стр. Вістовський Никола.

цівки в крісах червоні, в купи помішаних людей. Крики і зойки страшенні. Маса побитих і покалічених. Кавалеристи біжать до нас. Пор. Рідль кричить з долини до нас, щоб ми хоронилися до ліса та в тій хвилі прошитий кулею в плечі паде. Лежить недалеко нас на траві в довгій кавалерійській кавової краски мантілі, судорожно стискаючи в руці шаблюку. З нами вже є кількох уланів і разом з нами стріляють до москалів. Вони полягали, а ми таки стоїмо, бо ліпше брати на ціль. Гора устелена трупами і раненими. Є вже кількох трупів стрілецьких. Деякі ранені стрільчачки сунуться до ліса. Котрі ще здорові, стріляють, проклинаючи „вердлі“, тому, що від горячі загинаються і не можна скоро ладувати. Мій штуц справляється таки добре. Не марную набоїв бо їх маю мало, тому прицілююсь добре і ані один не хибне.

Москалі вже коло нас. Сотня Вітовського відступила до ліса. Москалі стріляють на ліс шрапнелею. До мене біжить молоденький гарний хлопча Олексівський, але поцілений кулею в чоло майже коло моїх ніг паде трупом. З ліса долітають до нас крики ранених стрільців. Ми ще тримаємося. Один москаль хапає мого товариша гуцула з Косова за полу мантілі і тягне його вділ, та в тій хвилі стрілець замахується прикладом і розторощує йому голову, а сам панічно біжить до ліса. Нас ще є 10 стрільців і кількох кавалеристів. Не видержуємо. Відстрілюючись назадгузь посуваємося до ліса. Недалеко, яких 50 кроків. За хвилинку ми в лісі. Перед нами страшна картина. Повно ранених і трупів. Найбільше від ворожих шрапнель і зломів дерев. Одному стрільцеві відірвало руку. Він щось говорить, але не розуміти його. Другий з розбитою головою. При помочі кавалеристів забираємо їх зі собою та не дійшли ми до краю ліса, як вони погинули. Назвищ їх не памятаю. Москалі в ліс не йдуть. Видно, що бояться, або мають якісь інші причини. Ми стримали москалів на довший час і тим дали змогу австрійським частинам хоч в части себе забезпечити, а то булиб усі попали в російський полон.

Коли ми дійшли до краю ліса, з наших старшин вже не було нікого. Мабуть скорше опустили гору. Коло нас перебігає хлопець чет. Цяпки і жалує, що відпас на горі ціле його майно, а найгірше, що пропали папіроси і 5 консерв. Питає, чи ми не бачили де чет. Цяпки.

Приходимо на край ліса. Нас небогато. Всього 14 і то половина ранених, перевязуємо одні дру-

гим рани. Дивимося, в долі повно війська і артилерії, готової до стрілу. До нас підходить старий сивий полковник і питається нас, до котрого полку ми належимо і хто говорить німецькою мовою. Я кажу йому, що ми є Український Легіон і що я німецьку мову розумію. Він мене спитав, чи перед нами є ще які війська і чи москалі далеко. Коли я йому сказав, що нашого війська перед нами вже нема, і що ми останні опустили позиції, а москалі мабуть вже є в лісі, то він мов опарений побіг до гурту своїх старшин. Зчинилась страшна паніка, з того всього було тільки чути „рікцуг, рікцуг“. Всежтаки деяким старшинам вдалось опанувати перестрашену товпу і розвинути розстрільну таки краєм ліса.

Гарматчики і обози роблять панічний відворот в сторону Турки. На місці залишають 8 гармат, котрих навіть не загвоздили. Дорога кепська, повно баюр. Обозники скидають з підвод мішками риж, щоб сьяк так можна переїхати, маси кавалерійських коней без їздців, котрих побили москалі на горі Кобилі. Один вояк веде 3—4 коні. Такого ми ще не бачили. Якийсь малярський старшина гонить малярів до обсадження горбків, щоб сьяк-так забезпечити відворот. Ми не чекаємо і йдемо в сторону Турки. Недалеко Ісаїв стрічаємо кількох стрільців. Посідали ми і вони нас гостять файковим тютюном. Куримо. Вони з чети Коника. Питаються, чи ми його не бачили. Вони вже на борзі і веселу пісню склали про нього. Цю пісню наводжу цілу:

Чуеш брате — товаришу!

Чуеш сумні вісти.

— Виліз Коник¹⁾ на Кобилу²⁾ і не може злісти.

Ми сміємось з тої пісні і доходимо до Ісаїв. Тут вже був сотн. Будзиновський, котрого в лісі потовкло. Він був дуже ослаблений, та якомсь на силу ми разом дійшли до Турки. Ті відділи, що їх ми залишили коло Опаки, москалі загорнули з цілим майже майном до неволі. — В Турці завдяки батьківській опіці нашого курінного отамана д-ра Шухевича нас нагодували, обділили папіросами, консервами і цвібаком і за його старанням дня 26. X. 1914 в ночі ми виїхали до Страбичева на кількадневий відпочинок. В Страбичеві за „відвагу супроти ворога на фронті і за добру орієнтацію на стежах“ мене іменовано вістуном і приобіцяно срібну медалю.

¹⁾ Ор. Коник, чет. сот. Будзиновського.

²⁾ Кобила — гора біля Опаки.

Українська жінка у визвольній війні 1917—1920 р.

Написав: *Михайло Середа*, полковник Армії У. Н. Р.
(Продовження)

III

Йосипина Лисогорова

17-го листопада 1921-го року повстанчий загін генерала Тютюнника о год. 5-ій ранку зупинився на відпочинок в селі Малих Миньках. О годині 8-й полковник Лушненко нагло розбудив Тютюнника і тривожно попередив, що в околицях Миньків нищпорить большевицька кіннота. Генерал Тютюнник спокійно позирнув на Лушненка і кивнув головою з тим виразом, який казав, що жадних розпоряджень він не робить. Годину пізніш, о годині 9-й полковник Лушненко вдруге розбудив Тютюнника з певним звітом про небезпечну активність ворога. Генерал Тютюнник мовчав. Поведінка Тютюнника свідчила про його душевний стан незрозумілої каталепсії в трагічний для повстанчого вояцтва день. Такий певно стан колись мав в Національній Конвенті Дантон, політичний вожд французької революції. З високої трибуни промовці, союзники Робеспера, затягували Дантонові мотузку на шиї; однак він мовчав. Прекрасний промовець і незрівняний діялектик Дантон мовчав на здивування своїх приятелів і на задоволення ворогів. Можливо, що люди активного чину і залізної волі мають невичерпані резерви інтуїції. Можливо, що то інтуїція переконала Дантона, що жадного порятунку він мати не буде; можливо, що інтуїція попередила Тютюнника, що карта його бита.

Старшини на власну руку оголосили похід і вишикували козаків похідною кольоною повздож вулиці. О годині 12-й повстанчий загін вирушив з Малих Миньків в напрямку Великих Миньків. Хвіст кольони ще не виліз з вулиці села, як з прибічного лісу винеслася чвалом большевицька кіннота, кинулася наперед і на крила повстанчої кольони, подерла її на острівки, силкуючись спіймати розгублених козаків у свої обійми. Оперативний мозок повстанчого рейду генерального штабу полковник Юрко Отмарштейн, який декілька днів позад висловив полковникові Ремболовичу свою скептичну зневіру в особу Тютюнника, мав нагоду свої сумнівні припущення обґрунтувати певними фактами. Повернувши, сидячи на коні, голову назад і спіймавши на очі хаотичну безпорадність кольони, він вдарив коня острогами, обігнав кольону з авангардою і зник за горбком у гущавині багнистого лісу. Товаришили йому генерал Тютюнник, полковники Янченко, Сушко, Шраменко і кінна сотня поручника Харченка. Большевики як змії гасали повздож кольони, рубаючи людей і грабуючи вози. Знайшлися старшини і козаки, які не розгубилися і не

Йосипина Лисогорова.

втратили притаманности: вони вибігли містком за річку Звиздаль, розсипалися на горбку навкола полковника Ремболовича і відчинили стрілянину з рушниць по большевицькій кінноті.

Останній трагічний акт листопадівського рейду наближався до кінця, як з Малих Миньків виплигнули широкі просторі селянські санки і понеслися навпростець по багнистому вигоні, ліворуч містка, який вже був поторощений ворожими стрільнями, наздогін за Повстанчим Штабом. На санках і побічних повозках стреміли в бойових позах дружина полковника Лисогора Йосипина і декільки вояків Немирівського полку. Тяжко ранений полковник Лисогор лежав на дні санок, у соломі. 10-го листопада він одержав від Повстан. Штабу завдання захопити станцію Чоповичі поблизу Коростеня. На чолі повстанчого куреня Лисогор станцію здобув, алеж був при тім тяжко ранений. Йосипина винайняла на селі санки, поклала на санки чоловіка і простувала в арьергарді кольони з твердим рішенням, що ні вона ні чоловік живцем в руки большевиків не дістануться. Була вона середня на зріст, струнка, з блідим круглим обличчям, темно русава з великими ясними очима, що завше палали юнацьким завзяттям.

— Мої прадіди, — згадувала на еміграції Йосипина: — відбули польські повстання на активних ролях і певно добре далися в знаки російській адміністрації, бо були перенесені на заслання в „места не столь отдаленія“; однак батьки мої, вже замешкували у Винниці, де я вчилася і провела дівочі літа“.

З першими гарматними вибухами світової війни покинула вона Винницю, і полинула на фронт в складі рухомого шпиталю. В осені 1917 року почувши про національне відродження на Україні і українізацію військових частин, вона залишає фронт і повертається до Винниці, де бере участь на всіх ділянках національної праці. Політичні події чергувалися з незвичайною бистротою. Центральна Рада, Генеральний Секретаріат, Гетьманат, повстання, Директорія... В часи протигетьманського повстання, коли сформувався був Немирівський полк, вона вступає до полку сестрою жалібницею. Однак вневдовзі обовязки сестри жалібниці заступають їй багнет і рушниця. Вона бере шлюб з командантом Немирівського полку Лисогором, зодягає на себе військовий одяг, на ноги важкі козачі черевики, на голову легеньку безкозирку, чіпляє до паска револьвер, а на рамено рушницю і поділяє з чоловіком всі бойові його пригоди і трагічні події нашої визвольної війни.

— На еміграції я чула від деяких вояків докори і незадоволення, на адресу сестри жалібниці — скаржилася в таборі інтернованих Йосипина Лисогорова. — Ніби жіноцтво звязало на фронті наше муштрове вояцтво по руках і ногах. Очевидно, — жалкувала Йосипина: — ті вояки легковажно видали свій суворий присуд, поширивши його взагалі на всіх жінок, що трапилися їм під ноги на шляхах визвольної війни. Між українською жінкою, що присвятила своє життя визвольній ідеї, та українською жінкою, що опинилася по таборах фронтового запілля в постаті прикраси і розваги, безперечно не було нічого спільного.

Сестра Лисогорова мала підстави так говорити: її присутність серед козаків підчас бою на небезпечних місцях підносила їх витривалість, хоробрість, відвагу і моральний стан.

— Немирівці в бою помирають, алеж не відступають і до полону не даються, — казали вояки Немирівського полку точнісінько так, як говорила колись гвардія Наполеона в бою під Ватерлоо.

В осені 1919 року Немирівський полк провадив завзяті бої з частинами Добровольчої армії. Під Бершадю полковник Лисогор кинувся на добровольців на пробій; однак одержав тяжку рану і звалився з ніг. Йосипина не втратила притомності: заховуючи нерви і спокій, вона на рушницях винесла зпід шаленого обстрілу раненого чоловіка.

Прикрі бої з добровольчими військами переполовинили полк на ранених і покалічених; друга половина опинилася в цупких обіймах тифу. Йосипина примушена була покинути рушницю і багнет, знову зодягнути на себе фартушок сестри

Могила полк. Отмарштейна на Калішським цвинтарі.

жалібниці і знову прибрати до рук лікарську поміч.

— Глибокої осені 1919 року, оповідала Йосипина на еміграції за дротами: — наш Уряд втратив свою територію. Війна набула партизанського характеру. Військове начальство примушено було тримати ранених і хорих вояків на возах. В запіллі з хорими на підводах прийшлося пережити часи далеко гірші від небезпеки на фронті; час від часу треба було змінити коней, здобувати харчі і збільшувати валку на вози. Нещасні селяни, що на власній шкурі зазнали всякого лиха внаслідок світової війни, революційної завірюхи, протигетьманських акцій і нашої визвольної війни, рятували власне життя. Очевидно, що інстинкт самооборони примусив їх не тримати під рукою ні коней, ні харчів, ні фуражу; все це так мудро ховалося, що чужій людині було не під силу розшукати. Треба було заховати великий такт, забути про людську гідність і амбіцію, часами треба було натиснути на патріотичні і релігійні почуття селян, часами вжити суворих заходів, — все це робилося, щоб забезпечити покалічених і хорих необхідним для життя.

— Інколи моя жіноча душа, — признавалася сестра — не витримувала моральних мук; однак

стан душевної депресії тривав недовго: палка молитва вертала душевні сили і зміцнювала волю. На весні 1920 року полковник Лисогор вуджач і з решткою козаків Немирівського полку, що лишилися в живих, був залічений до складу III-ї пішої Залізної Дивізії. Одержав він посаду команданта бригади, на якій стрінув його відступ Української Армії в напрямку Збруча в листопаді місяці 1920 р.

Минув рік еміграційного життя, коли це в літі 1921 року генерал Тютюнник намислив повстанчий рейд в глибину України. Полковник Лисогор і дружина його Йосипина, які перебували в полоні в звольної ідеї, відгукнулися на запрошення Тютюнника, покинули табор і приєдналися до повстанчого загону. Відбувся трагічний листопадовий рейд, наш національний, а другий в історії анабазіс...

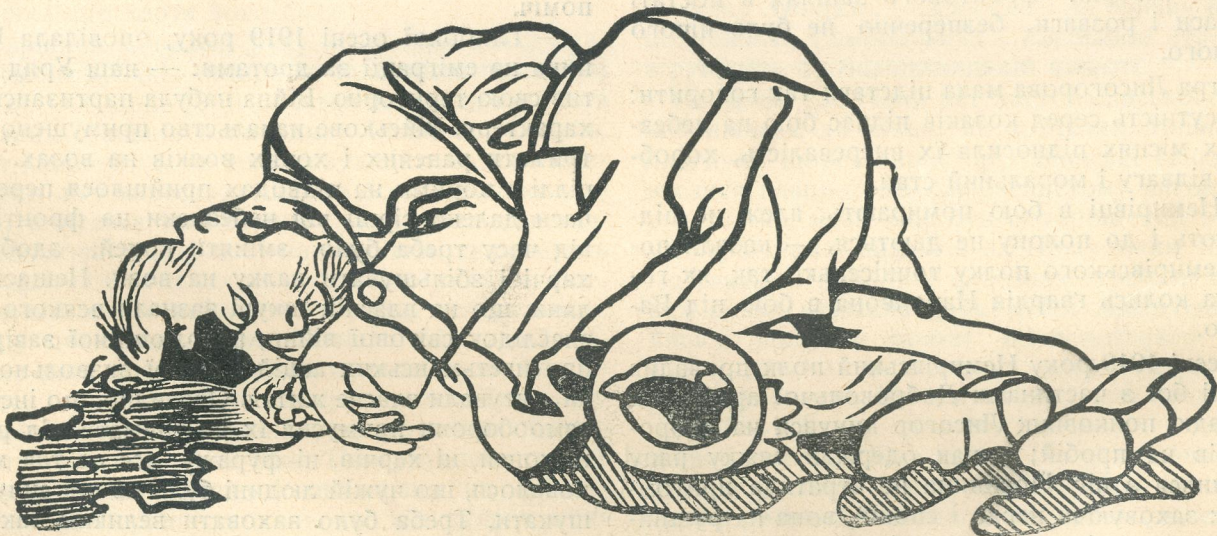
Широкі селянські санки, які 17-го листопада винесли з Малих Миньків і простували ліворуч містка, спіймалися на очі червоній кінноті, що оперувала на селі і повздовж подертої кольони. Кіннота кинулася за санками в двох напрямках: наздогін і навперейми. Наближившись до санок, більшовики вигукнули: — „Товарищі, остановіть! Советська власть всех мідуєт“. Йосипина зорієтувалася в незвичайних обставинах. Вона зрозуміла, що лишатися далі воякам на санках було страшною небезпекою: більшовики перестрілялиби всіх, немов померзлих куріпок на сніговій борозні. Подруге, навіть випадкові стріли могли покалічити коней і зупинити рух санок. Вона зупинила коней, зігнала зі санок приголом-

шених козаків, розсипала їх навкола санок і строго скомандувала стріляти з коліна сальвами по більшовиках. Перша стрілила вона і ранила під верхівцем коня, який повалився на сніг і почав рвучко копатися ногами. Пролунала сальва, ще раз сальва, ще сальва... Кіннотчики раптом зупинилися і видко було, що розгубилися... Вибухла нова сальва, ще раз сальва, ще сальва. Кіннотчики несамовито заметушилися і нагнали коней з поворотом. Йосипина, користуючись ментом, посадила вояків на санки, які знову нагнала наздогін Повстанчого Штабу.

Червона кіннота по дорозі очуняла, повернула і кинулася наздоганяти санки. Санки зупинилися. Сальва, ще раз сальва, ще сальва...

— Товарищі, не стреляйте! Сдавайтесь! Советская власть всех мідуєт! — розпучливо запрошували більшовики, тримаючись на пристойній віддалі. Однак знову нагналися за санками, коли вони рушили з місця. Починало сутеніти. Ворожа кіннота не тратила гумору і переслідувала санки до околиць села Матейки. Декільки разів зупинилися санки. Був забитий поручник Ковальський і тяжко ранено двох козаків.

— Я тримала в руці револьвер, — пізніше оповідала Йосипина Лисогорова, з наведеним курком. — Прийняла тверде рішення, що ні мене ні чоловіка більшовики в свої руки не дістануть. Ворожа кіннота, переконавшись в безцільності своєї погоні, погрозила санкам нагаями, і вернула на Миньки. Санки наздогнали Повстанчий Штаб, з яким 20-го листопада о годині 5-ій ранку перейшли польський кордон. (Далі буде.)

ЮРКО ВАСИЛЬОВИЧ ОТМАРШТЕЙН, полк. Генерального Штабу Армії У.Н.Р.
забитий в ніч з 2 на 3 травня 1921 р. Рисунок поручника Н-го в таборівій
газетці в Каліші.

Коротка історія І. куреня Х-ої Бригади

(КОЗАЦЬКОГО ЗАГОНУ ІМ. ГОНТИ).

Подав: сот. Михайло Климкевич на підставі пам'ятника Ірини Шмігельської-Климкевич.

Козацький Загін ім. Гонти формувався у Києві. В склад його входили придніпрянці й галичани. У першій половині листопада прибув Загін під команду от. Долуда до Львова й взяв живу участь в боях. Після відвороту зі Львова перейшов Загін у Дунаїв, де переорганізувався і доповнився галичанами. У тім часі складався Загін з 4. сотень, відділів кавалерії, розвідки, батареї, скорострелів і Першої Помочі. Дня 6. грудня вирушив Загін у такий складі під Львів.

Дня 10. грудня відбувся наступ на Брюховичі. Насамперед взято важний горб т. з. Лису Гору, де находилися бетонні окопи, опісля стацію Брюховичі, де захоплено панцирку. Після Різдва перейшов Загін до Північної Групи під Куликів. У Куликові відійшов з Загону от. Долуда команду частини обняв сотн. Михайло Климкевич, командант П. Станиславівського Куреня. Станиславівський Курінь злучився з Козацьким Загоном ім. Гонти в одну цілість крім батареї Карася, що стала окремим тілом.

З того часу творив П. Станис. Курінь і Козацький Загін ім. Гонти одну цілість під назвою І. Куреня Х. бригади. Але в дійсности не належав ніколи стало до одної бригади й Корпус кидав ним після потреби на різні фронти.

У половині січня заняв І. Курінь Х. бр. Старе Село і звів цілоденний бій під Добрусином. Опісля курінь наступав у напрямі Рави Руської і заняв село Пили, де добуто багату добычу у формі машинових крісів. Після Йордану перейшов курінь на короткий відпочинок до Ясницьк, але вже в перших днях лютого стояв на позиції по західній стороні Львова, на північ від залізничної лінії Львів — Городок. Слі-

дували удачні наступи на Добростани, Великополе, Гартфельд, Речичани й Білу Гору. Під Великополем і Гартфельдом добуто величезну добычу у формі машинових крісів, метача мін, провіянтів і цілої Першої Помочі. При кінці березня важкі бої під Каменобродом, що був забезпечений 4. панцирками й машиновими крісами. Опісля операції під Городком, де І. Курінь Х. бриг. сходиться з частинами УСС., які оперували по другому боці залізничного тору. За бої під Городком дістав курінь похвалу від Корпусної Команди й нагороду в формі сталевих шлемів для цілої частини.

На приказ Корпусної Команди остає на позиції під Каменобродом І. сотня, а решта куреня відходить під Яворів. Під Яриною при гостинці бій, де відкинено ворожий наступ протинаступом, опісля позиції в окопах під Лелехівкою, де ранено важко команданта III-ої сотні, чет. Терешкуна.

В самій половині квітня переходить курінь у Жовкву. Дня 18. квітня рушає на телефонічний приказ команди І. Корпусу до Сокаля, щоби усмирити збунтованих Шурмяківців. Перед самим Великоднем переходить курінь у Сокаль — Забуже, а зараз після Великодня на північний відтинок під Белз, де тримає позиції три неділі. Сотні окопуються у Будинині, Осердові і Цеблові, а штаб, сотня скорострелів і Перша Поміч розміщується у Мищові. З повищих позицій роблено часті випадки до Бурталоу і Ворохти. На белзьких позиціях стрінувся курінь у перше з Галерівцями. (Деякі Галерівські старшини, захоплені у полон, говорили тільки по французьки). Під напором Галерівців вицофалися два сусідні курені, що стояли праворуч і ліворуч І. Куреня, не маючи часу повідомити про це наш курінь, що був на середині.

Курінь тримав ще пів дня позицію, не знаючи зовсім, що Галерівці їх оточують. Телефонічні звідомлення, що їх діставали, походили від Галерівців, які підшилися під українські частини. Щойно біля 6. години з-полудня став курінь відступати на північний схід у напрямку Сокаля, відбиваючись увесь час. Команда в Сокалі вважала курінь за пропавший і хотіла вже палити мости на Бузі, бо всі інші частини були вже поза мо-

Скорострели сот. Чарнецького під Львовом 1918 року.

Жидівська міліція в Підволочиськах з командантом міста пор. О. Ліщинським.

на Бузі, бо всі інші частини були вже поза мостами. На щастя вислав командант куреня кінних вістунів до Сокаля з вісткою, що курінь відбивається і відступає на Сокаль та щоби стрималися з паленням мостів. У ночі прибув курінь до Сокаля і заняв позиції здовж Буга. Щойно тоді спалено мости.

У тім часі відійшов командант Х-ої бригади, сотник Тітлер а на його місце прийшов сотн. Климкевич. Команду І. Куреня обняв поручник Глібчук. Підчас загального відвороту відступає І. Курінь на південний схід від Тернополя і зводить бої під Ходачковом, Настасовом і Микулинцями. Слідують бої під Чортковом. Х. бригада займає Вигнанку а з другої сторони ріки займають частини У. С. С. Чортків. Опісля слідує наступ І. Куреня на Тербовлю і заняття містечка. Відтак іде курінь разом з другими частинами Х. бригади на Тернопіль. Після завзятого бою на південь від Тернополя займає Х. бригада місто від півдня а І. Курінь входить один із перших до Тернополя. Візд команди Х-ої бригади у місто стрічається з овацією населення. Опісля пересувається Х. бригада на захід а частини її займають з великим розмахом Бзовицю, Сасів, Золочів і Нуще. Брак амуніції стримує розгін

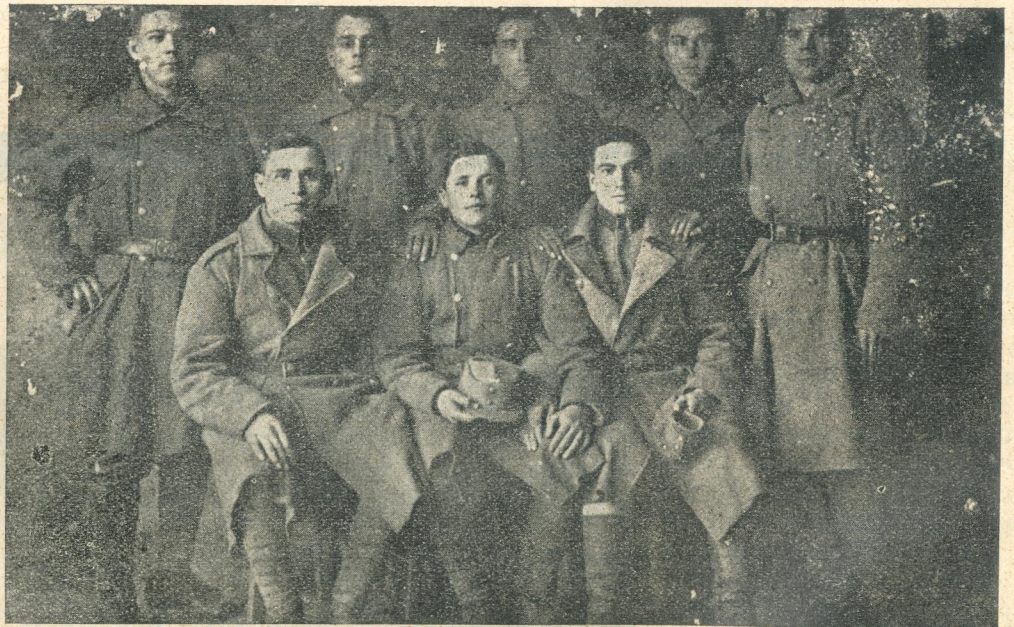
і починається відворот, підчас якого І. Курінь разом з іншими частинами Х. бригади творить задню сторожу і зводить безустанні бої з наступаючим противником.

У тім часі вертає сотник Климкевич до І-го Куреня, а команду Х-ої бригади обнімає сотн. Кондрацький. За Збручем бере І. Курінь участь в боях під Винницею, Калинівкою, Червоним, Бердичовом і Юревом, де здобуває большевицьке панцирне авто.

Під Бровками відходить з куреня сот. Климкевич до Винниці й обнімає команду Піхотного Вишколу І. Корпусу У. Г. А. а команду частини обнімає пор. Глібчук.

Дальша історія І. Куреня звязана з тяжкими боями з частинами большевицької полудневої армії, що передиралася на північ. У цих боях поносить курінь важкі втрати. Дня 26. квітня 1920 р. гине під Людвиківкою пор. Павло Приймак, колишній адютант куреня, пізніше командант сотні.

Дальша доля І. Куреня подібна до долі всіх інших частин У. Г. А. Курінь перейшов всі страхіння від чотирокутника смерті й сипного тифу, аж доки останки його не опинилися у таборах за дротами.

Група б. стрільців У. Г. А., всі з Устечка, пов. Заліщики. — Сотня скорострільів Четаря Кліма Стефанова в Чорткові.
Сидять зліва: Юрків Федір, Курицький Петро, Радинський Федір.
Стоять зліва: Анрусак Стефан, помер в таборі полонених, Довганюк Петро, ранений, Айдрусак Яким, Скалат Михайло, Триш Лесь, помер в таборі полонених.

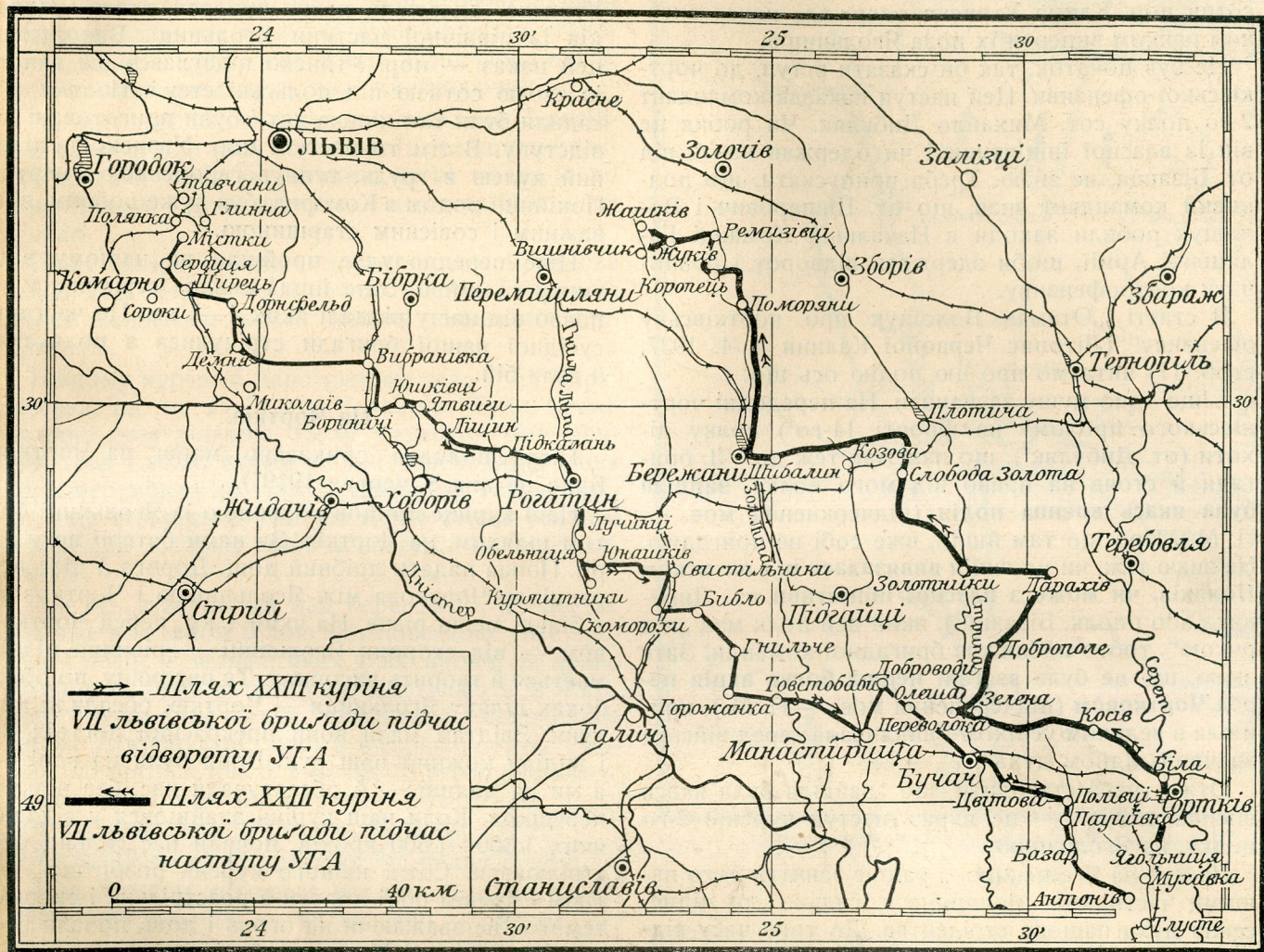
При VII-ій Бригаді УГА

Написав: П. Мигович, б. пор. УГА
(Продовження)

Ми ввійшли до Мухавки із південно-західної сторони, із села Антонова — сільською вулицею і прийшли на головний гостинець Ягольниця — Тлусте. Цей гостинець йде попри східну частину села. При гостинці, при північному краю села є самостійне господарство. Курінь дійшов до тої хати.

ною, полями засіяними найбільше пшеницею, почало йти обережно повільним темпом вперед.

Ніхто з нас не знав, якими силами обсаджена Ягольниця. Однак ми сподівалися, що сили ці невеликі — найбільше сотня-дві. За розстрільною йшли чоти скорострільні. Штаб куреня йшов вздовж дороги.

ЧОРТКІВСЬКА ОФЕНЗИВА.

Наступ на Ягольницю.

Тут застали ми полкового команданта сотника Михайла Дибубляка. Ми довідались, що Ягольниця занята вже поляками, а перед нами знаходяться задні стежі частин III-ої бригади, які теж мають бути у відвороті. Сот. Дибубляк заявив нам, що „робимо наступ“.

Наш курінь одержав наказ повести наступ на східну частину Ягольниці, опираючись лівим крилом на гостинець Ягольниця — Тлусте. На західну частину Ягольниці наступав наш I-ший курінь.

Вечоріло. Курінь почав виконувати наказ і двома сотнями пустився наказаним напрямом на Ягольницю. Стрілецьтво сотень густою розстріль-

Так посуваючись полями — житами й пшеницями, з яких майже не видно було стрільців, дійшли сотні розстрільною під Ягольницю. Вже смеркалось. Опору з боку польських військ не було.

В Ягольниці була тоді всього одна польська сотня, яка виставила була стежу на південному краю Ягольниці при дорозі, де залізниця перетинає шлях Ягольниця — Тлусте. Є це близько залізничного двірця Ягольниця. Стежа заскочена нашою розстрільною в переполосі розбіглась. Нашим наступом, польські частини були дуже заскочені. Вони не сподівалися із нашої сторони ніякої протиакції. Та наш наступ був обережний,

Рис. М. Кулицький.

повільний. Стежа відступаючи взад, змогла за- алярмувати решту залоги, так, що польські части- ни змогли свobodно, без втрат, відступити на пів- нічний край Ягольниці — за яр. Там осадовились вони кругом кількох хат, коло цвинтаря при шля- ху Ягольниця — Чортків.

Наша розстрільна перейшла згідно з наказом полку східну частину Ягольниці і задержалась над яром, що тягнеться із заходу на схід. Далше наступати було годі, бо зробилася ніч — зовсім темно. Наші стежі ствердили, що польські відділи знаходяться на північному краю Ягольниці, тому сотня пор. Клима Утриска одержала наказ вчас- ним ранком виперти їх поза Ягольницю.

Це був початок, так би сказати вступ, до чорт- ківської офензиви. Цей наступ наказав командант 2-го полку сот. Михайло Дибуняк. Чи робив це він із власної ініціативи і чи одержав наказ від от. Бізанца, не знаю. Треба припустити, що пол- ковий командант знав, що от. Шепарович і Во- лощук робили заходи в Начальній Команді Га- лицької Армії, щоби здержати відворот і розпо- чати контр офензиву.

В статті „Отаман Волощук про чортківську офензиву“ (Літопис Червоної Калини ч. 4. 1937, стор. 11) читаємо про цю подію ось що:

...Ще одно мушу зазначити. На передодні чорт- ківського пролому на фронті 14-го¹⁾ полку пі- хоти (от. Дибуняк²⁾), що належав теж до VII бри- гади й стояв на право від мого полку, **зайшла була якась воєнна подія** (підчкркнення моє. — П. М.). Про що там йшло, вже собі не пригадую. Не знаю теж, чи ця **акція вивязалася під натиском Поляків, чи може з власної ініціативи** от. Дибун- ляка або пполк. Бізанца³⁾), який цей полк мав „під рукою“, тобто поближче бригадної команди. Зате знаю, що це була взагалі **перша боева акція пе- ред Чортковом** (підчкркнення моє. — П. М.), про- йшла з великим успіхом і викликала серед війська значний підйом духа“.

Отже треба ствердити, що „зайшла була якась воєнна подія“ — це якраз наступ куренів 2-го полку, на Ягольницю.

Наступ на Ягольницю, а радше заняття його на- шими частинами, причинився сильно до підне- сення духа нашого стрілецтва. До того часу від- ступав наш курінь, не стрічаючись нігде з по- ляками. Останні бої куреня були ще під селом Полянкою коло Львова в часі великої поль- ської офензиви. Ми відступали раз за разом без боїв. Ми були змучені не боями, тільки безбоеким відступом.

Стан наших частин до того часу малів, бо по до- розі „губилися“ нам стрільці. Та важне, що все стрілецтво підупало було на душі. Це зрозуміле.

¹⁾ Тоді називався ще, „2-ий полк Городок Ягайлон- ський“ — назву 14 полк — одержав по чортківській офен- зиві — при реорганізації Армії. — П. М.

²⁾ Тоді ще сотник. Отаманом іменованний по чортків- ській офензиви. — П. М.

³⁾ Тоді ще отаман. Підполковником іменованний по чортківській офензиви. — П. М.

Ми втрали раз за разом рідні села, поля і опи- нились вже на малім клаткику землі. Отже нічо дивного, що дух у стрілецтві підупав. Із занят- тям Ягольниці дух зневіри у стрілецтва зник. Із заняттям того місточка стрілецтво дістало біль- ше охоти до воєнних дій. Підйом духа з кожним днем нашого маршу від Ягольниці і далше, сильно скріплювався.

Наші курені занявши Ягольницю обсадили її стежами, до рана. Цілий вечір йшли в команді полку наради.

Як вже було зазначено, сотня пор. Клима Утриска, одержала наказ виперти ранком поля- ків із північної частини Ягольниці. Виконуючи цей наказ — пор. Утриско підсувався ще в ночі із своєю сотнею під польські стежі. Поляки об- садили там кілька хат і були пригатовані до відступу. В тім то наступі пор. Утриско поціле- ний кулею в грудь, згинув геройською смертю. Покійний родом з Комарна, був дуже добрим, від- важним і совісним старшиною.

Ціле передполудне пройшло на нашому від- тинку спокійно. Зате йшла сильна стрілянина на право від нас у віддалі яких 4—5 км. Це частини сусідньої нашої бригади стрінулися з поляками й вели бій.

На Чортків.

Після полудня приказано марш на Чортків. Було це дня 8. червня 1919*).

Наш курінь вийшов кільоною із Ягольниці би- тим шляхом, на Чортків. За нами батареї артиле- рії. Почав падати дрібний дощ. Дорога й ціле не- редпілля Чорткова між Ягольницею і Чортковом є більш менш рівне. На який 1 км. перед Чортко- вом — від сторони Ягольниці — рівнина підні- мається й творить височину. Ту височину, по обох боках шляху Ягольниця — Чортків, обсадили по- ляки. Звідтам мали вони прекрасний достріл — і виділи кожний наш рух. Вони були на горі — а ми на долині — й обсервували нас, без ніяких перешкод. Коли наш курінь знайшовся у віддалі яких 1.300—1.500 крсків, почали нас сильно об- стрілювати. Сотні нашого куреня розбіглись по лівім і правім боці дороги в розстрілну і скорим темпом, не зважаючи на огонь і дощ, почали по- суватись вперед. На право й ліво від нас, на по- лях видно було густі розстрільні наших частин, що наступали в тім самім напрямі, що й ми. На ліво, були частини 1-го полку нашої бригади — на право частини III-ої бригади. Позаду нас власні батареї.

На цій рівнині видно було, як наше стрілец- тво, здисципліновано, не зважаючи на ручний во- гонь поляків, відважно напирало мокрими вже полями, на польські окопи. Наші батареї заняли боеві становища по обох боках гостинця і по- чали цільно обстрілювати поляків гранатами. Влучні стріли наших гармат примусили поляків

*) Справляю отсим похибку дати: до села Мухавка, звідки почали ми наступ на Ягольницю, прибули ми 7-го червня, а не 6-го червня.

здержати ручний і скорострільний вогонь. Це дало змогу нашій піхоті підсуватись вперед. Як тільки розпічне польський скоростріл огонь — зараз дістане гранатою нашої гармати і затихає. А польські скоростріли було видно дуже добре, бо як віддав серію стрілів — то зараз закурилося кругом нього від диму. Падав дощ — і дим стелився при землі та розходився дуже повільно. Наші гармати прямим обстрілом знищили польську лінію так, що поляки із значними втратами покинули в переполосі свої становища. А коли стріли польської піхоти замовкли й видно було, що вони вже відступають, наші батареї почали вчвал виїздити на горб, де були польські становища, і випередили вже навіть наші розстрільні, що не могли наздігнати вже відступаючих.

На відтинку нашого куреня, знайдено 3 російські скоростріли типу Максима. Їх залишили польські війська зараз за окопами, бо не могли їх по мокрій землі і траві тягнути, а нести не було часу й сили.

Наші батареї поїхали дорогою до Чорткова і були там скорше від піхотних частин. Піхота не могла наздігнати коней наших відважних гарматчиків.

Нашому куреневі дано напрям село Біла Чортківська, що на захід від Чорткова. Туди йдемо далі розстрільною. Поля розмокли. Від мокрих трав і збіж, якими всі ми переходили, наша одіж перемокла до тіла. В черевиках також мокро. Але стрілецтво бадьоре й захочене успіхом бою, йде скорим темпом вперед, не задержуючись.

Аж ось станули ми над берегом — пропастю. Ми вже над селом Білою Чортківською. Вже зробився вечір. У віддалі яких 1.500 кроків на право бачимо, як поляки покvapно відступають із Чорткова через ріку Серет поблизу залізничного моста. Доглянув це якийсь наш скоростріл і почав підганяти. Стреляв в місце, де переправлялися. Видно було між ними велике замішання. Одні біжать, інші падають ще над берегом Серету.

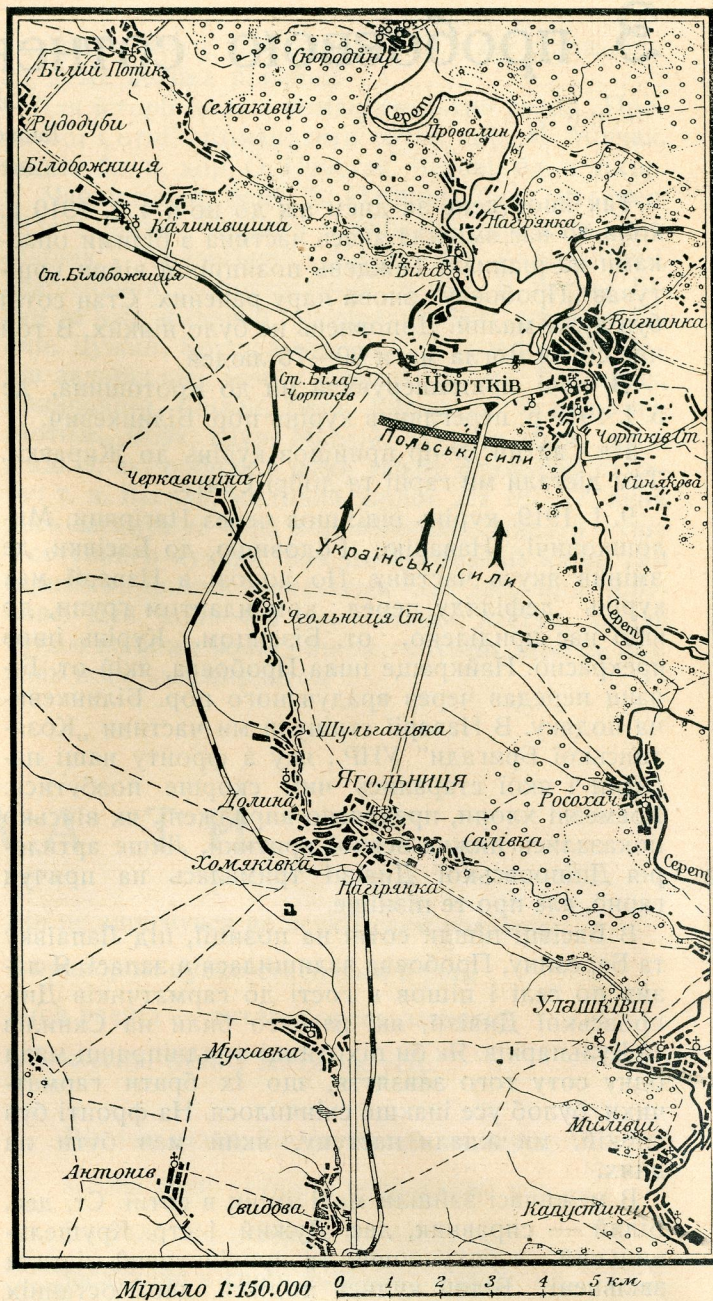
Та зробилась уже темрява. Не видно вічого.

Над берегом захопила нас ніч. Даліше наступати розстрільною — не вказано — перше, що перед нами стрімка долина, а в долині село — а друге, що ніч — нічого не видно. Наказано збірку сотень. Але в запалі наступу багато стрільців збігло стрімким, височезним берегом в долину і доперва в ночі відшукали свої сотні у Білій Чортківській.

Наступ на Чортків і заняття його був світлою нашою побідою, що додала сильного духа і віри нашому стрілецтву у власні сили. Вище і нижче командування переконалося, що наші частини, хоч значно боевим числом поменшилися, однак є здатні до активного військового ділання.

Заки ми зійшли стрімким берегом, покритим густими корчами до крайніх хат села Білої Чортківської, зробилась темна ніч. Тут ми заночували.

Боевий зв'язок з польськими частинами ми втрапили. Темна ніч і болото не дозволили нам їх здо-

Мапа наступу У. Г. А. на Чортків. Рис. М. Кулицький.

ганяти. Зрештою не було й наказу до дальшого маршу.

В одній із крайніх хат Білої Чортківської — під берегом, закватирувалось кількох старшин з куреня — в тім і я. Кругом нас — у найближчих хатах наші стрільці.

В Білій Чортківській згрупувався цілий наш полк. Тут вже поповнили ми наші сотні і курені стрільцями того села. Ми забирали із собою мужчин від літ 18 до 35, себто тих, що обов'язані були служити у війську, згідно із мобілізаційним наказом. Ми забирали й тих, що вже служили при Галицькім Війську і під час нашого відвороту залишили наші частини. До того часу наші сотні числили по 70—80 стрільців. В Білій Чортківській доповнено стан сотень до приблизно 100 чоловіка в кожній сотні.

(Докінчення буде).

З пробоевою сотнею УСС під Львовом

Спомян.

Написв: Ф. Ш.

(Докінчення)

Так ішов день за днем аж до ночі 4. І. 1919 р. коли то нас змінила якась частина з білими опасками на шапках. Тиждень позиційної війни коштував „Пробоеву“ знова пару ранених. Стан сотні був дуже малий. Доповнень не було ніяких. В той час сотня могла мати 60—70 людей.

В ночі примашерували ми до Кротошина, де 5. І. 1919 р. переглянув курінь пор. Білінкевич.

На Святий Вечір прийшов курінь до Жиравки. Там дістали ми гарні та добрі Свята.

9. І. 1919. курінь відійшов через Нагір'яни, Милошковичі, Наварію, Годовицю, до Басівки, де змінив якусь частину. По дорозі в Наварії мав курінь дефіляду перед командантом групи, до якої нас приділено, от. Бізанцом. Курінь ішов прекрасно. Найкраще ішла Пробоева, якій от. Бізанц передав через врадуваного пор. Білінкевича подяку. В Наварії стрінули ми частини „Козятинської Бригади“ УНР., яку з фронту наші нагнали і якої старались чим скорше позбутися. Кремезні хлопці, прекрасно виряджені, як військо показали нижче всякої критики. Лише артилерія Дніпровської Дивізії трималась на причуд гарно, але про те пізніше.

В Басівці пішли сотні на позиції, під Лапаївку та Березину, Пробоева залишилася в запасі. Я лавив по селі і пішов в гості до гарматчиків Дніпровської Дивізії, які завзято били на Сквиливі та Кульпарків. Як би піхотинці-придніпрянці мали одну соту того завзяття, що їх брати гарматчики, булоб усе інакше скінчилося. На фронті був спокій, ми ждали наступу, який мав бути на днях.

В межичасі зайшли малі зміни в сотні. Ст. дес. Білий — справник, дес. Дужий і стр. Крушельницький — рахунковий та провіантовий зістали звільнені. Білий кудись подівся, двох останніх відійшло до сотні. На їх місце пішов дес. Марків, незвичайно милий хлопець. Причиною змін були якісь непорядки у зв'язку з харчуванням сотні та доставами на Свята.

Приготування до наступу ішли повною ходою, старшини сиділи по цілих днях на позиціях та просліджували терен наступу.

11. І. 1919. ще було темно, як Пробоева пішла на позиції вздовж залізничного шляху Львів — Ходорів. Тихо ішли один за другим, час від часу свист гарматного стрільна прошибав повітря понад головами. За нами розірвалася граната одна, друга. Минаємо сотні, які прилягли до насипу. Пробоева іде перша, інші сотні за нею. Підходимо до будки ч. 4. Стій! Паде приказ: багнет на кріс, рострільна вперед руш! Ідемо в мряку зимового ранку. З боку чую острий та рішучий голос дес. Вендиша. Ідемо замерзлим полем, грудьми, добре, що немає снігу. Від сторони Скнилова чуємо глухий гук, це наступає І. курінь.

Ідемо можливо тихо. Вдалині сіріють доми Лапаївки. Підходимо чимраз ближче, вже хати перед нами. Ще хвилинка і ми в селі. Нараз затрікотів ворожий скоростріл. Паде ранений хор. Пристай з криком: „Пробоева вперед!“ Дикий крик... гурра... вперед... гук ручних гранат, тріскіт стрілів, крик ранених, метушня, гук. Правдиве пекло. Пробоева впала в заспане село, противник з просоння летів у руки пробоївцям, в хатах глухо гуділи кидані туди гранати. За нами ішли сотні куреня з пор. Білінкевичем.

Курінь заняв Лапаївку, Кальтвассер, Зимну Воду, Зимну Відку, загнався під Рудно та під Суховолю. Однак сильні відділи противника, який висипався з двох панцирних потягів і втрачений зв'язок, примусили курінь відступити на вихідні становища. Ми вертали через ті самі села. Воріг мав великі втрати, але і наші втрати були немалі. Пробоева залишилася в складі до 20 людей, а було нас до 60. Згинули Вендиш, Андрусичин, Мотиль і інші.

Зібрались ми в школі коло хору. Пристая, який лежав на ношах, пострілений, як діти коло тата. Сотенний відходить до шпиталю, людей нема, зі сотні залишилася лише горстка, чуємо, що це іде кінець Пробоевої. За мало нас лишилося на чету не то на сотню. Чекаємо, що буде.

12. І. іду на ніч на службу на будку ч. 4., маю службу при телефоні з хором. Чичкевичем. Ніч минає спокійно. Ранком змінює нас якась частина. Ми ідемо в запас до Годовиці. Там Пробоеву Сотню переминюють в „Пробоеву Стежу“ У. С. С.: та приділюють до нас відділ піхотних пушок з четарем Калитчуком. Чуємо, що це буде енергійний старшина.

Котрогось дня заалярмували курінь і ми скорим маршем пішли до Басівки. Фронтובה обсада пустила противника на свої становища, тоді сотні нашого куреня пішли в протинаступ і відібрали страчені позиції.

Пробоева стежа виконала під проводом чет. Калитчука очайдушний випадок на Лапаївку. Це була наша лебедина пісня. З випадку приніс я плащ подіравлений в дев'яти місцях та розбитий кулею черевик. Скоро потому пішов курінь до Семенівки, де стягались усі відділи У.С.С. Там остаточно розв'язано пробоеву Стежу У.С.С., а людей розкинено по сотнях.

Такий був кінець Пробоевої. Жаль нам був дуже великий розходитись, але „військо не мама, а служба не дружба“. Прийшло до виступу-протесту бул. Штайнера з чет. Калитчуком та це був кінець. Ми розбрились в ІІ. курені У.С.С.

„Пробоева“ це була мала але добірна сотня, якій дорівнювала в курені лише сотня „Гуцульська“. До кінця У.С.С. в травні 1920 р. не стрічав я ні разу таких людей, такого настрою, підйому

як у стрільців „Пробової Сотні“. Бойова вартість „Пробоевої“ була дуже висока і нераз з признанням висловлювались про неї і свої і чужі. А вже була любимцем такої міри курінного команданта, яким був сот. Білинкевич, вояка з крові і кости. Він таки особисто любив „Пробоеву“, а й пробовіці такоюж любовю віддячувались курінному.

Сотня в малому чисельному складі вийшла зо Львова, поза добровольцями з Ляшок, Сорік, Малехова, яких могло бути до 15 людей, та поза тою двадцяткою добровольців з Чорткова, ніякі доповнення до неї не приходили. В боях сотня стерлася, наступ з 11. I. 1919. знищив її, і вчинив її цілком небоездатною. Справа доповнень до фронтних частин в час боїв під Львовом була поставлена дуже зле.

Про старшин „Пробоевої“ можу писати таке, як і про всіх старшин куреня. Високе почуття обов'язку, відвага, посвята, товарискість, сердечне відношення до стрільства, це були ціхи старшини УСС. у фронтних куренях. Пізніше пізнав я

і старшин Коша та Вишколу УСС., але це вже була дуже велика ріжниця.

Для історії подаю командантський склад „Пробоевої Сотні“. Команданти сотні: хор. М. Мінчак, по нім бл. п. хор. О. Пристай. Четові: бл. п. пхор. Є. Чайківський, бунч. В. Олійник, бул. Штайнер. Підстаршини: безумно відважний Вендиш, дес. Марків, Тарнавський, Крупа, Кіт, Андрусин, незрівняний скорострільчик ст. дес. І. Мороз, Бігун та вже згаданий канцелярійний штаб як Білий, Дужий, Крушельницький. З назвиськ стрільців залишились мені в пам'яті такі як: Горондяк, Гринчишин, Свіляк, Бета, Калинчук, Вончамчин, Мотиль, Вовк, Щур, Магдій. Згадати мушу двох жидків, які робили з нами тяжку фронтну службу: т. з. Василь, молодий жидок літ 16—17, який десь загинув та чура хор. Мінчака. Згадати мушу і сотенного кухаря. Був це кремезний хлоп, сам гарний з гарними вусиськами. Був десь зпід Чорткова. Цей, коли чув про якийсь наступ, лишав кухню на божу волю і йшов з сотнею, щоб не назвали його „маркирантом“.

Лесь Чорнявий.

І ВСТАЛА ТИ..

І вдарив дзвін сильний із криці кутий,
Завирував в крутіжї п'яний світ,
Знялись до лету в бій грізні беркути,
Щоб стерти порошок гнету довгих літ.

І станув Він, Твій лицар гордо й сміло
По-серед бур розбештаних вампір,
З вогнем в душі, з тривким сталевим тілом
І пив в сназі скржавлений простір.

Він не здригнувся на згук і глум сатрапів.
З прапором цупко стисненим в руці
Йшов вперед — титан, борець завзятий
„Ти мусиш бути і жити як усі!..“

Він так казав. Слова тверді й рішучі,
Слова живі — борні нестримний чин —
І встала Ти, осяянна й блискуча,
Заслухана в синів побідний гимн.

Б І Б Л І О Г Р А Ф І Я

СПИСОК ЖЕРЕЛ ДО ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ВИЗВОЛЬНОЇ БОРОТЬБИ 1914—1921 РР.

Ів. III.

Топчибаша А. М-т. Зустріч з Симоном Петлюрою. „Тризуб“. Париж 1932. 8°, ч. 22, ст. 2—8.

Т. П. Значіння Зимового Походу. „Око“. Каліш 1921. 4°, ч. 9/10, ст. 1—3.

З порт. Ком. Укр. Армії ген. Омеляновича-Павленка.

Т. П. Свято Залізного Хреста. „Око“. Каліш 1921. 4°, ч. 11, ст. 13.

До укр. військової традиції.

Т. П. Спомини. „Око“. Каліш 1921. 4°, ч. 21, стор. 2—4.

Кор. спомини про перебування 1919 р. зимою в проскурівському шпиталі підчас захоплення Про-

скурова денікинцями. Санітарна справа у війську.

Трагедія директора. „Діло“. Львів 1934, ч. 196, ст. 1—2.

Убивство дир. Івана Бабія, б. команданта УГА на двірці в Ходорові.

Трагедія пролетарського письменника, що повірив у большевицький рай. Як арештовано і заслано на Сибір М. Ірчана. „Нов. Час“. Львів 1937, ч. 95, ст. 8.

Бувший УСС.

Трагічні роковини. „Світ Молоді“. Коломия 1936, ч. 6, ст. 1—2.

С. Петлюра.

III-й Всеукраїнський Військовий Зїзд. „Вільне Слово“. Зальцведель 1917. 4^о, ч. 98, ст. 1—2; ч. 100, ст. 2—3.

Передрук з „Роб. Газети“.

Третій Всеукраїнський Військовий Зїзд у Києві. „Вістник СВУ“. Відень 1917. 4^о, ч. 179, ст. 773-775.

Третій Всеукраїнський Військовий Зїзд у Києві. „Гром. Думка“. Вецляр 1917. 4^о, ч. 87, ст. 1—2.

Третій Всеукраїнський Зїзд військових депутатів. „Розсвіт“. Рапштат 1917. 4^о, ч. 80/81, ст. 1; ч. 82, ст. 1; ч. 85, ст. 1.

Третій Український Військовий Зїзд. Київ. Жовтень 1917 р. В центрі: С. Петлюра та М. Грушевський. „Гуртуймося“. Прага - Горні Черношиці 1933. 4^о, ч. 10, ст. 25.

Світлина.

Третя бригада. „Календарик Стрілець“ на р. 1920. Бершадь 1920. 8^о, ст. 28—29.

Дуже стисла історія, наполовину знищена цензурою.

III. Конференція Української Головної Еміграційної Ради. „Гуртуймося“. Горні Черношиці 1934. 4^о, ч. 2, ст. 6—7 (непагіновані).

Згадки і про представників укр. війська.

Трильовський Кирило, др. До Львова. „Укр. Прапор“. Відень 1914, ч. 23/25.

XI. 1918. Львів.

Трильовський Кирило, др. З моїх споминів. Початки стрілецької організації і „Боева Управа“. „Кал. Черв. Кал.“ на 1927 р. Львів-Київ 1926. 8^о, ст. 1—17.

Матеріяли до історії УСС-ів від засновання по кінець 1916 р.

Трильовський Кирило, др. Мої перші дні у З. У. Н. Р. „Літопис Ч. К.“. Львів 1936. 4^о, ч. 11, ст. 18—19.

Подорож на початку листопада 1918 р. до Львова. УСС.

13 лютого 1921 р. „Око“. Каліш 1921, ч. 3, ст. 1-4.

Змістовна стаття істор. характеру про Сіру дивізію, спочатку 1-й козацько-стрілецький курінь, як перший відділ дивізії, на Чернигівщині боротьба на 2 фронти, опісля на Волині в 6 зап. дивізії, у Волин. групі — 4-й Сірий полк, пізніше бригада. Написана з приводу святкування трилітнього ювілею свого існування 12. II. 1921.

Тринайцять літ тому... „Неділя“. Львів 1931, ч. 41 (161), ст. 2—4.

Львів у руках укр. війська. Настрої укр. населення. Укр. Нац. Рада перейняла державну владу. Жидівська неутральність.

За монографією Олекси Кузьми: „Листопадові дні“.

Триндик Федь. Війна і кохання. „Літопис Ч. К.“. Львів 1937. 4^о, ч. 5, ст. 9: Вовнні усмішки.

Військовий побут.

Триндик Федь. Війна і фамілія. „Літопис Ч. К.“. Львів 1937. 4^о, ч. 4, ст. 8: Вовнні усмішки.

Військовий побут.

Триндик Федь. Дивний „казус“. „Літопис Ч. К.“. Львів 1937. 4^о, ч. 6, ст. 20: Вовнні усмішки.

Військовий побут.

359. (В 15-ті роковини героїської смерти борців за волю України під Базаром). „Нар. Справа“. Львів 1936, ч. 47, ст. 2.

Історія події.

359 *кривавих* жертв за Україну. „За Державність“. Збірник з. Каліш 1932. 8^о в., ст. 230—233.

Реєстр розстріляних у Базарі.

359 *кривавих* жертв за Україну. „Базар. 1921 — 21. XI. — 1931“. Бібліотека Укр. Воєнно-Істор. Т-ва. Книжка 2. Каліш 1932. 8^о в., ст. 155—159.

Реєстр розстріляних у Базарі.

Троцький М. Народ і армія. „Вістник пол., літ. й життя“. Відень 1918. 4^о, ч. 10, ст. 142—143.

Троцький М. Українсько-московські мирові переговори. „Вістник пол., літ. й життя“. Відень 1918. 4^о, ч. 23, ст. 355—356.

Трутенко, полк. 3-тя Залізна дивізія з початку Зимового Походу. 6. XII. 1919 — 7. I. 1920. [??]. 8^о, ст. 12.

Спростування похибок у брошурі: Чижевський Г., полк. Коротка історія 3-ої Залізної дивізії. Каліш 1922.

Т. С. Калиновець (Зима 1915). „Світ“. Львів 1917, ч. 2, ст. 18—20.

Т. С. Перемога Великого. „Студ. Голос“. Варшава 1928, ч. 4, ст. 13—15.

С. Петлюра.

Тухолець. Мрія і дійсність. „Кал. Черв. Кал.“ на 1922 р. Жовква 1922. 8^о, ст. 47—49. „Приятель Укр. Жовніра“ — кал. на 1923 р. Львів 1922, 8^о, ст. 47—49.

Причинки до біографії Ф. Черника, Вол. Загаєвича і Ант. Зеленого.

Тухолець. Тухоля. „Кал. Черв. Калини“ на 1922 р. Жовква 1922. 8^о, ст. 134—136; „Приятель Укр. Жовніра“ — кал. на 1923 р. Львів 1922. 8^о, ст. 134—136.

Життя в таборі полонених.

Т-ч Т., козак. З повстання в 1918 р. „За Україну“. Каліш 1921. 8^о, ч. 6/7, ст. 23—24.

Проти Гетьмана. Могилівські повстанці.

Тютюнник Юрко. До всіх українських вояків, перебуваючих на еміграції. Вояки!... 15. серпня 1923 року. [?], 4^о канцелярїйна, 1 сторінка.

Заклик до повернення на Батьківщину.

Тютюнник Юрко. Жовта раса. (Спомини). „Кал. Черв. Кал.“ на 1924 р. Львів-Київ 1923. 8^о, ст. 171—177.

Китайці у большевицькому війську проти Укр. Армії.

Тютюнник Юрко. Зимовий похід 1919—1920 рр. Частина I. Коломия-Київ 1923. 8^о, ст. 99+1.

Другої частини не було.

Тютюнник Ю. З поляками проти Вкраїни. З передовою і приміткою М. Любченка. ДВУ. 1924. 8^о, ст. 102. Тираж 7000. Ціна 50 коп.

Тютюнник Юрко, гл. *Юргик*.

Тяжке положення українських полонених та інтернованих в Перемишлі. „Укр. Прапор“. Відень 1919, ч. 11—12.

Угрин-Безгрішний Микола. „Етапна гімназія“ Українських Січових Стрільців. (Спомини). Рогатин 1928. Видавництво „Журавлі“. Ч. 6, серія 1.

Угрин-Безгрінний Микола. Кіш У. С. С. (Історичний нарис). „Літопис Ч. К.“. Львів 1935. 4^о, ч. 1, ст. 5—7.

Гронда, Замкова Палянка, Дубина, Камінка к. Солього, Боднарів, Майдан к. Станиславова, Гнильче, Славятин, Свистільники, діяльність, особистості.

Угрин-Безгрінний Микола. Нарис історії „Українських Січових Стрільців“. Перша частина (другої не було). Видавництво „Журавлі“. Рогатин — Львів — Київ 1923. 8^о м., ст. 126 + (2).

Угрин-Безгрінний Микола. Отаман УСС. Михайло Галуцинський. „Літопис Ч. К.“. Львів 1931. 4^о, ч. 11, ст. 3—5.

Особисті згадки. Причинки до біографії.

Угрин-Безгрінний Микола. Софія Галечко. Песа з життя УСС в III-ох діях. Рогатин — Київ — Львів 1925. 8^о, ст. 52. Видавництво „Журавлі“. Ч. 3. серія I.

Угрин-Безгрінний Микола. Українські Січові Стрільці. (В десятиліття 1914—1924). „Кал. Черв. Кал.“ на 1924 р. Львів — Київ 1923. 8^о, ст. 36—51.

Іст. огляд — УСС-во до світової війни. Творення легіону. Перші воєнні кроки. Замітніші бої. УСС на Вел. Україні аж по 1920 р. включно. З іл.

У двацятиліття. „Кал. Черв. Кал.“ на 1937 р. Львів 1936. 8^о, ст. 1—2.

Вступ до календаря, згадується і про українську армію.

Удовиченко Олександр, ген. шт. ген.-хор. Від Дністра до лінії перемиря і відворот за Збруч. Бойові чини Правої групи армії УНР (15 вересня — 21 листопада 1920 р.).

„За Державність“. Збірник 5. Каліш 1935. 8^о в., ст. 76—123; Збірник 6. Каліш 1936. 8^о в., ст. 77—109; Збірник 7. Каліш 1937. 8^о в., ст.

Удовиченко О., ген. Загибель студентського Куріня під Крутами. „Військова Справа“. Париж 1928, ч. 2, ст. 5—8.

Удовиченко О., ген. Козак Сергій Кравченко „Літопис Ч. К.“. Львів 1935. 4^о, ч. 9, ст. 18—20.

УШ. 1920. з. зал. кін. п. С. Жизномир. Побут.

Удовиченко О., ген. Перша боротьба за Київ. (1917—1918). „Військова Справа“. Париж 1927 — 1928, ч. 1, ст. 8—14.

Удовиченко О., ген. шт. ген.-хор. Форсування Дністра під Городницею. (14 вересня 1920 року). „За Державність“. Збірник 4. Каліш 1934. 8^о в., ст. 190—200.

З 2 іл. і 1 схемою. В кінці Додатки — 6 копій з оригінальних документів до описуваної події.

Уссес. Шляхами української державности. (З приводу 20-літнього ювілею Уссесів). „Січ“. Прага 1935. 4^о, ч. 3/4, ст. 2—4.

—ук. Великі роковини. Свято з нагоди 15-ліття виступу Української Армії в „Зимовий похід“. (6. XII. 1919 — 5. V. 1920). „Нов. Час“. Львів 1934, ч. 286, ст. 5.

Україна на мирових переговорах. „Вільне Слово“. Зальцведель 1918. 4^о, ч. 4, ст. 1—2; ч. 5, ст. 1, ч. 10, ст. 1.

Берестейський мир, перебіг пертрактацій.

Україна і большевики. „Вільне Слово“. Зальцве-

дель 1918. 4^о, ч. 4, ст. 2; ч. 5, ст. 2; ч. 8, ст. 2—3; ч. 9, ст. 2; ч. 10, ст. 2—3; ч. 12, ст. 3—4.

Воєнний конфлікт і розвиток його.

Україна про полонених. „Вістник пол., літ. і життя“. Відень 1918. 4^о, ч. 18, ст. 274—275.

Заходи для поліпшення стану і повернення до дому.

Українець. Думки про будову наших військових сил. „Воля“. Відень 1920. т. 2, ч. 4, ст. 165—170.

Українець. (Василь Віднов). Не плачем, а мечем! Коротенький нарис з історії шостимісячного походу Української Народньої Республіканської Армії в большевицькому запллю під керуванням генерала Омеляновича-Павленка. „Козацька Думка“. Штад-армія (Станиславів), вагон „Редакція“. 1920, чч. 10, 11 і 12.

Українська анабазіс. В 8-му річницю переходу УГА за Збруч. „Рада“. Львів 1927, ч. 57, ст. 1.

Українська армія. „Розсвіт“. Раштат 1918. 4^о, ч. 2, ст. 2.

Наказ про однострій.

Українська Боева Управа. „Кривавого Року“, альманах. Відень 1917. 8^о м., ст. 176—179.

Повстання її, організація, задача, діяльність.

Українська делегація до полонених в Німеччині. „Розвага“. Фрайштат 1918. 4^о, ч. 14, ст. 5.

Організація частин.

Українська делегація Східної Галичини в Ризи. Ноти делегації до мирової конференції. Постанова Найвищої Ради з 16. липня 1919 в справі Східної Галичини. Відень 1920. 16^о, ст. 16.

Українська Директорія. Історія організації повстання. „Відродження“. Київ 1919, ч. 216.

Українська легія в Італії. „Укр. Прапор“. Відень 1919, ч. 20.

Організація.

Українська місія Червоного Хреста. „Укр. Прапор“. Відень 1919, ч. 16.

Проти тенденційних інформацій.

Українська Народня Армія не має помсти до всіх обдурених московськими комуністами. Видання Міністерства Преси і Інформації. (?) (1919). 1 вид. ч. 4; 2 вид. ч. 20; 3 вид. ч. 27.

Листок.

Українська Народня Республіка й мирова справа. „Вістник пол., літ. і життя“. Відень 1918. 4^о, ч. 112, ст. 10—12.

Берестейський мир.

Українська нота з приводу наїзду Денікіна на Україну. „Укр. Прапор“. Відень 1919, ч. 15.

Українська організація полонених фрайштатського табору про сучасний момент на Україні. „Вістник пол., літ. і життя“. Відень 1918. 4^о, ч. 8, ст. 107—110.

Постанова.

Українська сотня в Шанхаю. „Діло“. Львів 1935, ч. 317, ст. 5.

Сформована шт. Вонсовичем і Тоцьким в 1935 р. За „Мандж. Вістником“.

Українське військо. „Вільне Слово“. Зальцведель 1917. 4^о, ч. 47, ст. 3. Українське життя.

Справа про творення укр. полку на спільнім за-

Два монументальні твори

видані

Видавництвом „УКРАЇНЬСЬКА ПРЕСА“ у Львові

ВЕЛИКА ІСТОРІЯ УКРАЇНИ — зясовує минуле Українського Народу й Держави від праісторичних первопочинів аж до переломового 1923. року.

864 сторінки друку великої вісімки, поверх 450 ілюстрацій, мистецька обгортка. Ціна разом з футералом 25 зл. Порто: 1.50 зл.

ІСТОРІЯ УКРАЇНЬСЬКОГО ВІЙСЬКА

— перша й єдина у нас історія розвитку й чинів Української Збройної Сили від перших починів аж до доби останніх визвольних змагань.

576 сторін друку великої вісімки, 300 оригінальних ілюстрацій, 4 коліркові картини, мистецька полотняна обгортка. Ціна з футералом 18 зл. Порто: 1.50 зл.

Це настільні книги кожного українця, кожного товариства й установи. Замовляйте!

Видавництво „УКРАЇНЬСЬКА ПРЕСА“, Львів, вул. Косцюшка, ч. 1 а.

В ж е в и й ш о в

Історичний Календар Альмажаж "ЧЕРВОНОЇ КАЛИНИ" на 1938 рік

Календар присвячений двадцятиліттю революції на Україні, двадцятиліттю Великого Зриву, двадцятиліттю українських державницьких змагань.

Богатий і ріжнородний зміст!

Прегарна окладинка арт. мал. І. Іванця!

Цікаві, ревеляційні, вперше репродуковані, світлини!

Календар-Альманах „Червоної Калини“ на р. 1938. це вартісний збірник історичних праць і літературних статей.

Календар-Альманах „Червоної Калини“ на р. 1938. це цінне збогачення кожньої української книгозбірні.

Ціна 1'50 зол., з пересилкою 1'85 зол.

Дістати можна по всіх книгарнях або у В-ві „Червона Калина“,
Львів, вул. Зіморовича ч. 12., поштова скр. ч. 43.

1937

**ЛІТОШИСЬ
ЦЕРВОНОЇ
КАЛИНИ**

М. БѢТОВИЧ

ПІДПИСУЙТЕ УДІЛИ В

ПРОМ-БАНКУ

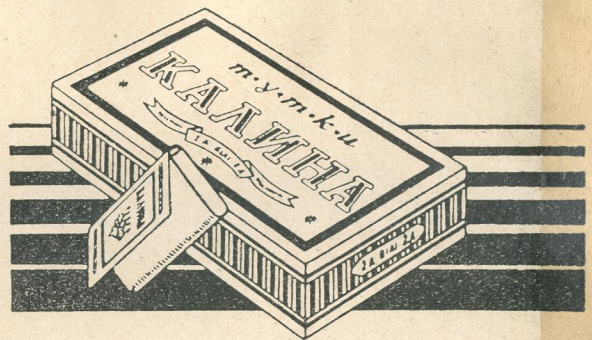
Львів, вул. Гродзіцких 1/І. П. К. О. 506-778.

За 1936 р. виплачено уділовцям 5% дивіденди.

РОСТЕ БАНК — РОСТЕ ПРОМИСЛ

Хто ще не знає?, що
ПАЛЕРЦІ і ТУТКИ (повноватки)

„КАЛИНА“
є найліпші

КРАСА
вашого лица

залежить від якості
і тону краски Вашого
пудру. В одному
і другому напевно Вас
в доволить

МЕРІДА — в 10-ти
— красках
європейський продукт укр-ого витвору

запросини до

передплати

„Літопису Червоної Калини“

НА 1938 РІК

Річна передплата 13 зл., піврічна передплата
7 зл., чвертьрічна 3-50 зл. — Ціна числа 1-20 зл.
— Для членів „Червоної Калини“ чверть-
річно 3 зл.

Точні передплатники, що вирівнують перед-
плату принайменше на один чвертьрік напе-
ред, одержують даром як додаток до кожного
числа аркуші споминів генерала А. Кравса
п. н. „ЗА УКРАЇНСЬКУ СПРАВУ“.

АДРЕСА:

„Літопис Червоної Калини“,
Львів, вул. Зіморовича 12 II пов.
Почтова скр. ч. 43.